

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДВНЗ «УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»

Палінчак Микола Михайлович
Бокоч Вікторія Михайлівна
Панов Ален Володимирович
Копча Василь Васильович
Дір Ігор Юрійович
Лешанич Мирослав Михайлович
Бак Руслан Ернестович

ПОЛІТИЧНА СИСТЕМА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ
(для студентів денної та заочної форм навчання
освітнього ступеня магістра спеціальності 292
Міжнародні економічні відносини)

Ужгород - 2022

УДК 321(4-6ЄС)(072)
П 50

Політична система Європейського Союзу: Методичні вказівки до самостійної роботи (для студентів денної та заочної форм навчання освітнього ступеня магістра спеціальності 292 Міжнародні економічні відносини) / Укладачі: Палінчак М. М., Бокоч В.М., Копча В.В., Панов А.В., Дір І. Ю., Лешанич М. М., Бак Р.Е., Ужгород: Поліграфцентр «Ліра», 2022. – 80 с.

Укладачі:

Палінчак Микола Михайлович, доктор політичних наук, професор;
Бокоч Вікторія Михайлівна, доктор політичних наук, професор
кафедри;

Панов Ален Володимирович, кандидат історичних наук, професор
кафедри;

Копча Василь Васильович, доктор юридичних наук, професор
кафедри;

Дір Ігор Юрійович, кандидат юридичних наук, доцент кафедри;

Лешанич Мирослав Михайлович, кандидат політичних наук, доцент
кафедри;

Бак Руслан Ернестович, здобувач кафедри міжнародної політики.

Рецензенти:

Остапець Ю.О., доктор політичних наук, професор;

Переш І.Є., кандидат юридичних наук, доцент.

Методичні вказівки включають тематику самостійної роботи студентів з дисципліни «Політична система Європейського Союзу», особливості розробки індивідуального навчально-дослідницького проекту; тестові завдання, окремі завдання і вправи, глосарій та рекомендовану літературу. Навчально-методичний посібник може використовуватися при підготовці здобувачів освіти до практичних занять з курсу, написання модульного контролю. Призначено для студентів зі спеціальності Міжнародні економічні відносини, галузі знань Міжнародні відносини.

Рекомендовано до друку рішенням Вченої Ради факультету міжнародних економічних відносин Ужгородського національного університету (Протокол № від « » 2021 р.)

ЗМІСТ

Передмова	4
Політична система європейського союзу як навчальна дисципліна у структурі підготовки фахівців з міжнародних економічних відносин	6
Загальні аспекти організації самостійної роботи здобувачів освіти	9
Завдання для самостійної роботи за змістовими модулями	11
Індивідуальний навчально-дослідницький проєкт: алгоритм розробки	38
Конструктивно-аналітичні завдання та вправи	43
Глосарій	63
Рекомендована література	78

ПЕРЕДМОВА

Основне завдання закладів вищої освіти полягає у підготовці конкурентоспроможного фахівця, здатного до саморозвитку, самоосвіти, інноваційної діяльності, самостійно поповнювати свої знання та застосовувати їх у практичній сфері. Магістр міжнародних економічних відносин повинен розуміти розвиток світової економіки та місце у ній національної економіки, володіти навичками, необхідними для розв'язання завдань та проблем реалізації міжнародних зв'язків на різних рівнях, аналізувати вплив політичних, економічних, соціальних, культурних чинників на умови функціонування бізнесу. Це зумовлює комплексний, системний підхід до засвоєння змісту дисципліни, що включає й опрацювання тем для самостійного вивчення студентами.

Самостійна робота здобувачів освіти є складовою освітнього процесу й передбачає інтеграцію різних видів навчальної діяльності, яка здійснюється під час аудиторних, позааудиторних занять, без участі викладача, так і під його безпосереднім керівництвом, сприяє активізації засвоєння студентами ключових понять, основних положень дисципліни.

Завдання та методичні вказівки до виконання самостійної роботи розроблено відповідно до робочої програми навчальної дисципліни «Політична система Європейського Союзу» і рекомендовано для студентів денної та заочної форм навчання зі спеціальності 292 «Міжнародні економічні відносини». З позиції компетентнісного підходу підготовки здобувачів освіти самостійна робота розглядається як вмотивована діяльність, що сприяє поступовому переходу від навчання до професійної діяльності, формуванню здатності до рефлексії, розвитку морально-етичних якостей особистості, необхідних у майбутній професійній діяльності.

Самостійна й науково-пошукова робота студента вимагає дотримання норм академічної доброчесності – сукупності етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання

та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень.

У Законі України «Про освіту» (Розділ V, стаття 42) чітко визначено, що дотримання академічної доброчесності здобувачами освіти передбачає: самостійне виконання навчальних завдань, завдань поточного та підсумкового контролю результатів навчання (для осіб з особливими освітніми потребами ця вимога застосовується з урахуванням їхніх індивідуальних потреб і можливостей); посилення на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей; дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права; надання достовірної інформації про результати власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використані методики досліджень і джерела інформації.

ПОЛІТИЧНА СИСТЕМА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ЯК НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА У СТРУКТУРІ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ З МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН

Навчальна дисципліна «Політична система Європейського Союзу» є вибірковим компонентом Освітньо-професійної програми підготовки фахівців за освітнім ступенем магістра спеціальності Міжнародні економічні відносини, галузі знань Міжнародні відносини. Метою вивчення курсу є формування у студентів належного рівня знань у галузі права Європейського Союзу, достатнього для усвідомлення значення регіональної інтеграції держав Європи і здійснення професійної діяльності в установах, діяльність яких пов'язана з прогресивним розвитком українського законодавства у рамках *acquis communautaire* ЄС.

По закінченні дисципліни студенти повинні знати:

- передумови утворення та основні етапи становлення Європейського Союзу;
- структуру, функції та повноваження органів влади Європейського Союзу;
- основні принципи та засади судової системи Європейського Союзу;
- створення та процес еволюції права Європейського Союзу, поняття та ознаки основних галузей права Європейського Союзу;
- особливості гарантій, забезпечення та захисту прав людини в правовій системі Європейського Союзу;
- правові засади спільної зовнішньої та безпекової політики;
- особливості інтеграції України до Європейського Союзу.

Студенти повинні уміти:

- орієнтуватися в системі правових джерел, аналізувати особливості первинного, вторинного і прецедентного права ЄС;
- порівнювати норми права Європейського Союзу, інші джерела міжнародного права з українським законодавством;
- розкривати теоретичні положення євроінтеграційних процесів, систематизувати та аналізувати їх;
- користуватися інформаційною базою даних законодавства ЄС.

Навчальна дисципліна забезпечує формування інтегральної, загальних і фахових компетентностей та набуття результатів навчання, визначених Освітньо-професійною програмою «Міжнародні економічні відносини». Серед компетентностей:

– здатність генерувати нові ідеї, виявляти та розв’язувати складні задачі і проблеми, що мають місце у сфері міжнародних економічних відносин, та/або під час навчання, що передбачає проведення досліджень та/або здійснення інновацій, зокрема аналізу тенденцій розвитку світового господарства у цілому та інтеграційних й трансформаційних процесів зокрема, та характеризується невизначеністю умов і вимог (ІК);

– здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями (ЗК2);

– уміння систематизувати та синтезувати інформацію з різних джерел, використовуючи інноваційні підходи та технології, програмне забезпечення (ЗК 3);

– здатність працювати самостійно та в команді, вміти брати на себе ініціативу і відповідальність, мотивувати та керувати роботою інших для досягнення поставлених цілей (ЗК 4);

– здатність проведення досліджень на відповідному рівні (ЗК 5);

– здатність встановлювати контакти та співпрацювати з фахівцями інших галузей з метою досягнення спільних цілей (ЗК 7);

– здатність визначати гео економічні стратегії країн та їх регіональні економічні пріоритети з позиції національних економічних інтересів (ФК 6);

– здатність прогнозувати тенденції розвитку глобальних ринків з урахуванням кон’юнктурних змін (ФК 7);

– здатність застосовувати принципи соціальної відповідальності в діяльності суб’єктів міжнародних економічних відносин і аналізі їхнього впливу на економічний розвиток країн (ФК 12);

– здатність до самонавчання для підтримки належного рівня знань, підвищення фаховості та рівня кваліфікації (ФК 13).

Самостійна робота з дисципліни «Політична система Європейського Союзу» передбачає засвоєння студентами в повному обсязі навчальної програми та формуванню у них самостійності як важливої професійної якості, уміння систематизувати, планувати та контролювати власну діяльність, розвиває креативне

мислення, позитивну мотивацію до пошуку знань. Зміст самостійної роботи студента визначається робочою програмою навчальної дисципліни, відповідним методичним матеріалом, завданнями та вказівками викладача.

Вивчення здобувачем освіти курсу відбувається шляхом послідовного, системного і ґрунтовного опрацювання змістовних модулів.

ЗАГАЛЬНІ АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ

Відповідно до Положення про організацію освітнього процесу в Державному вищому навчальному закладі «Ужгородський національний університет» самостійна робота студента включає опрацювання навчального матеріалу, виконання індивідуальних завдань, науково-дослідну роботу.

Організація самостійної роботи з дисципліни «Політична система Європейського Союзу» умовно розділяється на етапи: планування навчальної роботи та її методична підготовка; здійснення цієї діяльності та її супровід; контроль, аналіз результатів. Інформативну основу складають силабус, навчальні посібники, конспекти лекцій, зміст практичних занять, перелік рекомендованих літературних джерел.

Самостійна робота студентів передбачає опрацювання нормативно-законодавчої бази, довідкової, навчально-методичної та наукової літератури; підготовку до практичних занять; виконання навчальних завдань і тестового контролю; виконання індивідуальних завдань (проектів); підготовку до підсумкового контролю.

У процесі роботи з літературними джерелами магістрант повинен ознайомитись з їх змістом, аналізувати прочитане, формулювати висновки, виокремлювати незрозумілі положення, факти з метою їх подальшого з'ясування на лекційному чи практичному занятті. Серед видів записів: складання плану; виписування цитат; формулювання висновків, складання тез, конспекту; складання анотацій; написання наукової доповіді; рецензування; систематизація наукових підходів; складання схем, таблиць; формулювання власної позиції з окремої проблеми; формування термінологічного словника. Рецензія – оцінка праці, відгук про неї. У ній висловлюють міркування про прочитане загалом і його найважливіші деталі, застосовуючи науково обґрунтовані доведення, факти, пояснення. Рецензії мають характер висновків, узагальнень, оцінки прочитаного. У процесі вивчення дисципліни можна давати оцінку статті, розділу, формуючи узагальнення.

Важливим видом навчальної діяльності є написання наукової доповіді. Тематика пропонується викладачем у відповідності до тем практичного заняття. Мета її полягає в засвоєнні студентами основних аспектів проблемного питання, проведення дискусії. У доповіді на основі контент-аналізу, аналізу, синтезу та узагальнення інформації порівнюються різні погляди науковців, визначається власна позиція студента з означеного питання.

Доповідь повинна бути оформлена належним чином. На титульному аркуші студент повинен зазначити назву закладу вищої освіти, кафедри, назву теми, прізвище, ініціали, місце та рік написання доповіді. Перед опрацюванням матеріалу здобувач освіти повинен скласти план, який розкриває зміст проблемного питання. У вступі чітко визначається актуальність теми, стан вивчення її у науковому колі; основна частина репрезентує зміст теми з посиланнями на літературні джерела; висновки, список використаних джерел. Посилання оформляється у квадратних дужках із зазначенням сторінки. Інформацію слід викладати науково, стисло, послідовно.

Самостійна робота студентів з дисципліни «Політична система Європейського Союзу» сприяє формуванню таких вмінь, як:

- визначення проблеми та її формулювання;
- збирання даних, їх систематизація;
- аналіз матеріалу, формулювання висновків;
- з'ясування можливостей щодо використання одержаних результатів.

Основним принципом, на якому базується самостійна робота здобувачів освіти є професійна спрямованість, в результаті якого відбувається засвоєння кола компетенцій майбутньої професійної діяльності. Навчальний матеріал дисципліни, передбачений для засвоєння у процесі самостійної роботи, вноситься на семестровий контроль разом з навчальним матеріалом, що вивчався при проведенні аудиторних навчальних занять.

У методичних вказівках міститься перелік питань для самостійного опрацювання матеріалу з коротким теоретичним коментарем до кожної теми, вимоги до виконання індивідуальних науково-пошукових завдань у формі проєктів, тести, окремі завдання і вправи, глосарій, рекомендована література.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ ЗА ЗМІСТОВИМИ МОДУЛЯМИ

Тема 1. Європейський Союз: від Паризького договору 1951 року до Лісабонського договору 2007 року

Питання для самостійного вивчення

1. Риси ЄС як міждержавного інтеграційного об'єднання.
2. Амстердамський договір 1997 року та Ніщський договір 2001 року.

Рекомендована література [5, 6, 14].

При вивченні першого питання теми доцільно звернути увагу, що Європейський Союз є міждержавним інтеграційним об'єднанням наднаціонального характеру. Умови для реалізації концепцій мирної інтеграції європейських держав сформувалися лише після другої світової війни. Рішеннями конференцій держав-переможниць в Ялті (лютий 1945 року) і в Потсдамі (липень-серпень 1945 року) Європа остаточно була поділена на сфери радянського та західних впливів. Це спричинило наростання напруги та конфліктів, так звану холодну війну. Прагнучи відповісти на зростання загрози з боку Радянського Союзу, Прем'єр міністр Великої Британії В.Черчілль у промові, виголошеній в Цюріху 19 серпня 1946 року, закликав створити «Сполучені Штати Європи».

Щоб допомогти виснаженим тривалою війною європейським державам у відбудові економіки, Сполучені Штати Америки почали реалізувати відомий план Маршалла – програму допомоги Європі. Для цього було створено Організацію європейської економічної співпраці (ОЄЕС, квітень 1948 року). На жаль, держави Центральної та Східної Європи, які належали до радянської сфери впливів, були змушені відмовитися від американської допомоги. В січні 1949 року від тиском СРСР в Москві була створена Рада економічної взаємодопомоги (РЕВ), до складу якої, окрім Радянського Союзу, увійшли Болгарія, Чехословаччина, Польща, Румунія та Угорщина. З часом РЕВ пере-

творилася в інтеграційне угруповання з ширшим складом, і формально існувало до червня 1991 року.

Сполучені Штати Америки та західноєвропейські держави, бажаючи протистояти війсьній загрозі зі Сходу, створили Організацію Північноатлантичного договору (НАТО, квітень 1949 рік). У відповідь держави соціалістичного табору в 1955 році підписали Варшавський договір. Ініціатива створення Європейської оборонної спільноти (жовтень 1950 рік) була відхилена французьким національними зборами (вересень 1954 р.). Щоб підтримати взаємну співпрацю в сфері здоров'я, культури та захисту природного середовища, зокрема захисту прав людини, на конгресі в Гаазі у травні 1948 р. європейські держави ухвалили рішення, а 1949 р. в Лондоні створили Раду Європи. Саме Рада Європи опрацювала та запропонувала в 1950 р. в Римі до ратифікації державами – членами Європейську конвенцію з прав людини – один з найважливіших своїх документів.

В атмосфері співпраці новостворених організацій зродилася ідея поєднання економічної співпраці. Особливо активно цю ідею пропагували французькі державні діячі – Міністр закордонних справ Робер Шуман та вчений-економіст Жан Моне. З ініціативи Моне було оголошено так звану декларацію Шумана (травень 1950 року), що стала актом французько-німецького примирення і водночас створила основу для появи в 1951 році ще однієї наднаціональної організації – Європейського об'єднання вугілля і сталі (ЄОВС). Жан Моне став першим головою Високої Влади. ЄОВС. Французькі дипломати знайшли в тогочасному канцлері Федеративної Республіки Німеччини Конрадові Аденауері та серед державних діячів Бельгії, Нідерландів, Люксембургу та Італії однодумців – партнерів для започаткувати та розвитку співпраці з економічної інтеграції європейських держав. У 1957 році були створені Європейське економічне співтовариство (ЄЕС) та Європейське співтовариство з атомної енергії (Євроатом).

Західноєвропейські держави, які не увійшли до ЄЕС, в січні 1960 року в Стокгольмі підписали договір про Європейську асоціацію вільної торгівлі (ЄАВТ). З часом більшість членів ЄАВТ приєдналася до ЄЕС.

Слід зацентувати увагу і з'ясувати європейські цінності: свободи; демократії; поваги прав людини; верховенства закону.

У другому питанні визначити основні положення Амстердамського договору та Ніццького договорів. Чинності перший з них набув 1 травня 1999 року (повна назва: Амстердамський договір про зміну Договору про Європейський Союз, договорів, що засновували Європейські Співтовариства, і низки пов'язаних з ними актів). У договорі увагу зацентровано на зміцненні політичного союзу, внесено зміни до положень, які стосуються передусім основних прав спільноти, інституцій, процедури ухвалення рішень, спільної закордонної політики та політики безпеки, а також сфери юстиції та внутрішніх справ, договір доповнено розділом про політику зайнятості. Усі зміни, впроваджені Амстердамським договором, були зумовлені бажанням наблизити Союз до його громадян. З метою забезпечення свободи переміщення осіб у межах ЄС передбачено утворити територію свободи, безпеки та справедливості. З набуттям договором чинності питання візової політики, політики біженців та імміграційної політики, а також судової співпраці в цивільних справах були перенесені на рівень Співтовариств. До договору долучено правовий доробок *Шенгенської угоди* з 1985 року, однак окремі повноваження в цій сфері зберегли за собою Данія, Велика Британія та Ірландія. Амстердамський договір розширив компетенції Співтовариства в сфері захисту середовища, громадського здоров'я та прав споживачів. У межах інституційних змін розширено повноваження голови Європейської Комісії та підвищено роль Парламенту в процедурі ухвалення спільних рішень. Одним з важливих питань було також застосування в процесі європейської інтеграції принципу еластичності (ближчої співпраці), згідно з яким у межах чинної інституційної системи ті держави-члени, які виявлять на це волю, можуть інтегруватися глибше за інших.

Продовженням започаткованої Амстердамським договором інституційної реформи стало підписання 26 лютого 2001 року Ніццького договору (набув чинності 1 лютого 2003 року, повна назва: Ніццький договір про зміну Договору про Європейський Союз, договорів, що засновували Європейські Співтовариства, і

низки пов'язаних з ними актів). Договір впровадив зміни, покликані приготувати інституційну систему та систему ухвалення рішень ЄС до функціонування в складі двадцяти семи держав – членів. Найважливіші зміни до Договору про Європейський Союз стосувалися процедури призупинення певних прав, що впливали для держави – члена із застосування договору, якщо ця держава серйозно та постійно порушує основні принципи ЄС; призначення спільного представника в межах спільної закордонної політики та політики безпеки; принципів тіснішої співпраці в другій та третій підвалинах ЄС; боротьби із кримінальною злочинністю. Зміни, впроваджені Ніццьким договором у текст Договору про заснування Європейського Співтовариства, стосувалися розширення сфери ухвалення рішень кваліфікованою більшістю голосів і принципів функціонування окремих органів та інституцій після розширення ЄС.

Тема 2. Характеристика правового статусу та діяльності інститутів, органів і установ ЄС

Питання для самостійного вивчення

1. Установи Європейського Союзу як юридично автономні відомства.

2. Характерні ознаки інституцій.

Рекомендована література [2, 3, 7, 11, 18].

Більшість інституцій Європейського союзу розташовані у м. Брюсель. Європейський Парламент є зборами депутатів, що представляють усіх громадян Європейського Союзу. Функціями Європейського Парламенту є: законодавча влада; бюджетні повноваження; повноваження контролю над органами Європейського Союзу, особливо над Європейською Комісією. Європейська Рада Європейська Рада складається з глав держав і урядів країн-членів ЄС та їх заступників – Міністрів закордонних справ. Членом Європейської Ради є також Президент Європейської Комісії. Європейська Рада завжди була вищою політичною інстанцією Європейського Союзу, а після ратифікації Лісабонського

договору набула офіційного статусу його інституту. Роль Європейської Ради полягає в стимулюванні розвитку ЄС і визначенні стратегічних напрямків його політики. Поряд з Радою ЄС, Європейська Рада наділена політичною функцією, що полягає в зміні основних договорів європейської інтеграції. Вироблені і прийняті нею рішення не тільки мають характер політичної директиви, а й знаходять юридично обов'язкову силу. Європейська Рада скликається щонайменше, два рази на рік. Рішення приймаються шляхом консенсусу за результатами переговорів, які держави-члени починають ще до офіційного відкриття саміту. Рада Європейського Союзу являє собою орган, в якому представлені уряди держав-учасниць ЄС, по одному міністру з кожного. Рада має штаб-квартиру в Брюсселі, однак може засідати і в Люксембурзі. Скликається головою, який визначає порядок засідань. Рада засідає в 9 різних складах і збирає міністрів, що відповідають за відповідні сфери. Європейська комісія – це орган, який є виконавчою владою в Європейському союзі й формується кожні п'ять років і складається з 28 членів, що представляють кожену державу Євросоюзу, при цьому кожен член Єврокомісії несе відповідальність за доручену йому сферу управління і при виконанні своєї функції діє не в інтересах своєї держави-члена, а в інтересах ЄС. Європейська комісія наділена значними правами у вирішенні питань зовнішньої та внутрішньої політики Європейського союзу. Європейський суд є судом вищої інквізиції. Регулює розбіжності між державами-членами і ЄС: між інститутами ЄС, між ЄС і фізичними та юридичними особами. Штаб-квартира знаходиться в Люксембурзі. Європейський центральний банк був заснований у 1998р. відповідно до Маастрихтського договору. Основною функцією ЄЦБ є управління єдиною європейською валютою, яка знаходиться в готівковому обігу ЄС. ЄЦБ відповідальний також за визначення економічної та монетарної політики ЄС. Для виконання цієї функції Європейський центральний банк разом з національними центральними банками складають Європейську систему центральних банків (ЄСЦБ), яка охоплює всі держави-члени, валютою яких є євро, і які становлять Євросистему. Європейський суд аудиторів Суд аудиторів існує з 1977 року. Цей орган здійснює бухгалтерський аудит усієї Спіль-

ноти, контролює доходи, витрати і раціональність використання коштів кожною інституцією. Він готує річний звіт, який публікується в «Офіційному журналі Європейського Союзу», а також спеціальні рапорти і звіти.

Слід з'ясувати основні ознаки інституцій: їхня назва чітко передбачена в установчих договорах, кожному інституту притаманна власна легітимність; наявність в інститутів Євросоюзу певної функціональної та процедурної автономії.

Інституційний механізм – вся сукупність інститутів, органів та установ, які разом забезпечують реалізацію завдань ЄС і сприяють досягненню поставлених ним цілей.

Принципи діяльності інституцій: суміщення функцій, поліцентричність, розподілена лояльність, розподіл влад.

Тема 3. Поняття права Європейського Союзу

Питання для самостійного вивчення

1. Предмет і зміст права Європейського Союзу.
2. Суб'єкти права Європейського Союзу.

Рекомендована література [12, 16, 17, 18].

У першу питанні слід звернути увагу на те, що за своєю структурою право Євросоюзу поділяється на первинне та вторинне. До первинного права ЄС належать норми міжнародних договорів, які становлять правову основу функціонування всіх складових елементів, що формують Євросоюз. Первинне право ЄС створює правові засади для ухвалення законодавчих та інших правових актів Євросоюзу. До вторинного права ЄС відносять норми, які закріплені в актах органів Євросоюзу, а також у міжнародних угодах, що уклали між собою європейські співтовариства та інші суб'єкти міжнародного права. До найважливіших рис права ЄС належать культуралізм, плюралізм, раціоналізм, динамізм, інтегралізм, професіоналізм, інструменталізм, легалізм, європеїзм.

Право ЄС також є поєднанням рис національних правових систем держав-учасниць з рисами міжнародного права. Право ЄС

поєднує культуру континентального права та загального права. Домінують риси права континентального, водночас наявність рис загального права виявляється в рецепції англійських засад проведення судового процесу, заслуховування іншої сторони, сприйняття способу ведення судового діалогу і надання переваги позасудовим способам розв'язання спорів.

Право ЄС утворює організовану і структуровану систему правових норм, з її джерелами, власними інституціями, процедурами творення, інтерпретації і застосування, створюючи свого роду конгломерат норм держав-учасниць і міжнародних норм, та є «особливим правопорядком».

Система права Європейського Союзу – це новий правовий порядок, утворений засновницькими договорами, характеризується своєю автономністю та внутрішнім узгодженням власної системи правових джерел, а також специфічною природою взаємовідносин, що існують між правовими нормами Європейського Союзу та національними правовими системами держав-учасниць.

У другому питанні слід з'ясувати, хто може виступати в якості суб'єктів права Європейського Союзу. Принцип прямої дії права Європейського Союзу став передумовою для введення в 1992 році громадянства ЄС.

В якості основних суб'єктів права Європейського Союзу виступають:

громадяни Європейського Союзу, в якості яких автоматично визнаються громадяни всіх його держав-членів;

юридичні особи, які мають офіційне місцезнаходження на території Європейського Союзу, в тому числі «європейські» юридичні особи (організації, які засновуються відповідно до законодавства Європейського Союзу);

держави-учасниці Європейського Союзу і їх компетентні органи (уряди, парламенти, національні суди, прокуратура і т.д.);

Європейський Союз в цілому і його структурні підрозділи.

В якості суб'єктів права Європейського Союзу також можуть виступати і треті держави (держави, які не входять до складу Європейського Союзу), іноземні громадяни, апатриди і іноземні юридичні особи, які проживають, знаходяться або здійснюють свою діяльність в межах Європейського Союзу.

Дотримання норм права Європейського Союзу обов'язково для всіх, хто знаходиться на його території (тобто на території будь-якої з держав-учасниць). В окремих випадках подібний обов'язок розповсюджується і на іноземців, які знаходяться за межами Європейського Союзу (наприклад, дотримання умов, які необхідні для отримання шенгенської візи).

Тема 4. Методи права Європейського Союзу

Питання для самостійного вивчення

1. Загальна характеристика методів права Європейського Союзу

2. Джерела права Євросоюзу

Рекомендована література [6, 8, 17, 18, 19].

Щодо розкриття першого питання, слід підкреслити, що у праві Європейського Союзу використовуються ті ж методи регулювання суспільних відносин, які характерні для сучасних держав: метод уповноваження; позитивного зобов'язання; заборони; імперативний; диспозитивний; колізійний метод.

Серед специфічних методів впливу: уніфікації; гармонізації.

Метод уніфікації передбачає встановлення Євросоюзом єдиних правил поведінки, які безпосередньо регулюють суспільні відносини на всій його території. Інструментом уніфікації служать регламенти – нормативні правові акти, схожі за своїми ознаками з федеральними законами. Метод гармонізації означає видання Євросоюзом основ законодавства, у відповідність з якими держави-учасниці приводять свої внутрішні закони і підзаконні акти. Інструментом гармонізації служить директива. Регламенти набувають чинності на 20-й день після їх публікації в Офіційному журналі Європейського Союзу (якщо інше не передбачене самим регламентом).

Директиви і рамкові рішення передбачають так званий термін трансформації – період часу, який дається державам-учасницям на те, щоб привести своє законодавство у відповідність з вказаними актами (в середньому півтори роки).

Рекомендації та висновки слугують для інституцій Євросоюзу засобами висловлення своїх позицій з певних питань та спонукання до дій, але для адресата вони не є зобов'язальними. Рекомендації найчастіше видає Комісія, інколи – Рада. Висновки найчастіше застосовуються в процедурах ухвалення рішень, в межах яких право або обов'язок їх представлення мають Соціально-економічний комітет і Комітет регіонів.

Друге питання вимагає з'ясування основних джерел права Євросоюзу. Це:

1. Договір про Євросоюз (змінений і доповнений Маастрихтський договір про Європейський Союз 1992 р.); Договір про функціонування Євросоюзу (змінений і доповнений Римський договір про заснування Європейського економічного співтовариства 1957 р.); Хартія Європейського Союзу про основні права 2000 р.

2. Міжнародні угоди, укладені в ході імплементації положень установчих документів.

3. Цінності.

4. Міжнародні звичаї, що склалися в процесі діяльності Євросоюзу.

5. Міжнародні угоди, укладені компетентними структурами ЄС з іншими суб'єктами міжнародного права.

6. Акти інститутів Євросоюзу зобов'язального характеру у формі регламентів, директив, рішень, конвенцій, актів представників держав-членів, що засідають у Раді Євросоюзу.

7. Принципи права;

8. Рішення органів співробітництва зобов'язального характеру, створених на основі міжнародних угод Співтовариства.

Допоміжними джерелами права Євросоюзу є:

1. Акти інститутів Євросоюзу рекомендаційного характеру у формі висновків, рекомендацій, кваліфікованих думок, декларацій тощо;

2. Рекомендаційні акти органів співробітництва, створених у рамках міжнародних договорів між ЄС і третіми країнами;

3. Рішення Суду ЄС;

4. Доктрина.

Більшість основних джерел права Євросоюзу є писаними. Це стосується установчих договорів, міжнародних угод між державами-членами, укладених з метою імплементації установчих договорів, міжнародних угод ЄС з третіми країнами і міжнародними організаціями, актів Інститутів Євросоюзу зобов'язального характеру у формі регламентів, директив, рішень, конвенцій, актів представників держав-членів, що засідають у Раді Євросоюзу, рішень органів співробітництва зобов'язального характеру, створених на основі міжнародних угод ЄС.

До неписаних основних джерел права Євросоюзу належать звичаї та принципи права.

Серед джерел права ЄС установчий характер мають Лісабонський договір про Євросоюз і Договір про функціонування Євросоюзу. Обидва установчі договори змінюють і доповнюють Маастрихтський договір про Євросоюз 1992 р. і Римський договір про заснування Європейського економічного співтовариства 1957 р. Лісабонські договори становлять основу для діяльності ЄС (ст. 1 Договору про Євросоюз).

Хартія Євросоюзу про основні права у редакції 2007 р. теж є одним з основоположних документів ЄС і має таку саму юридичну силу, як і Лісабонські договори.

Римський договір про заснування Євроатому був виключений з установчих договорів про ЄС.

Міжнародні угоди, що склалися в ході імплементації установчих договорів, включають угоди між державами-членами та міжінституційні угоди, передбачені ст. 295 Договору про функціонування ЄС (ДФЕС).

Цінності Союзу містять моральні засади сучасного етапу розвитку суспільства держав-членів, на яких базується ЄС. Це, зокрема, повага до людської особистості, свобода, демократія, рівність, правова держава, дотримання прав людини, дотримання прав осіб, які належать до меншин, плюралізм, недискримінація, терпимість, справедливість, солідарність, рівність чоловіків та жінок (ст. 2 ДЕС).

Недотримання цінностей Євросоюзу державою-членом може мати наслідком застосування до неї санкцій (ст. 7 ДЕС). Держави, що бажають вступити до ЄС, мають поважати цінності ЄС і взяти на себе зобов'язання запроваджувати їх у життя (ст. 49 ДЕС).

Міжнародні звичаї, що виникли у процесі діяльності Євросоюзу, застосовуються для заповнення прогалін у праві ЄС і для його подальшого розвитку. Однак роль звичаїв у правовому регулюванні процесів європейської інтеграції є дуже обмеженою. За час існування європейських співтовариств і ЄС склалася невелика кількість звичаїв, які переважно регулюють відносини між інститутами інтеграційних об'єднань.

Міжнародні угоди ЄС з іншими суб'єктами міжнародного права є самостійним джерелом права ЄС і формують основу зовнішніх зносин Євросоюзу.

Акти інститутів Євросоюзу поділяються на ухвалені відповідно до законодавчої і не законодавчої процедур, а також інші обов'язкові постанови інститутів ЄС.

Тема 5. Принципи права Європейського Союзу

Питання для самостійного вивчення

1. Загальні та функціональні принципи ЄС
2. Спеціальні принципи ЄС

Рекомендована література [10, 11, 13, 14].

Принципи права ЄС – це основні засади цієї правової системи, які визначають зміст правотворчої, правозастосовної і правохоронної діяльності Союзу в цілому і його держав-членів

Принципи права ЄС розділяються на функціональні і загальні.

До функціональних принципів відносяться принцип верховенства права ЄС і принцип прямої дії права ЄС.

Принцип верховенства права ЄС означає пріоритет норм права ЄС над нормами національного законодавства держав-членів, норми національного права держав-членів не повинні суперечити нормам права ЄС.

Принцип прямої дії права ЄС означає безпосереднє застосування права ЄС на території держав-членів, дія норм права ЄС без якої-небудь трансформації в правопорядок держави-члена. Дані принципи були вироблені практикою Суду шляхом тлумачення установчих документів організації.

До загальних принципів права ЄС належать принцип охорони прав і свобод особистості, принцип правової визначеності, принцип пропорційності, принцип недискримінації, принцип субсидіарності, а також низка процесуальних принципів.

- принцип субсидіарності – Союз зобов'язаний діяти в межах своїх повноважень для досягнення цілей ЄС, а в сферах де він не наділений компетенцією мають діяти національні органи.

- принцип пропорційності – засоби, які використовуються органами ЄС не мають виходити за рамки дій, які необхідні для реалізації цілей договору.

Принципи міжнародного права:

- принцип невикористання сили
- принцип виконання міжнародних зобов'язань
- принцип мирного вирішення спорів

Спеціальні принципи об'єднують два типи принципів: галузеві (принцип однакової оплати чоловіків і жінок за однакову працю – у трудовому праві) і функціональні (принцип прямої дії та верховенства права ЄС).

Принципи права виражають сутність, зміст права, тому мають значення керівних положень під час здійснення державою правотворчої, правозастосовчої діяльності.

Норми права формуються на основі принципів права, тому останні є «фундаментальними конструкціями» всієї системи права, всього масиву норм права.

Принципи не можуть мати пріоритет перед чітко сформованою нормою установчого договору.

*Тема 6. Європейське право в галузі захисту прав людини.
Компетенція Європейського Союзу та держав-членів ЄС*

Питання для самостійного вивчення

1. Хартія Європейського Союзу про основні права
2. Розподіл компетенції між Європейським Союзом і державами-членами

Рекомендована література [13, 17, 18, 19].

Хартія проголошена на засіданні Європейської Ради в Ніцці 7 грудня 2000 р.

Преамбула і Хартія в цілому розглядають правовий статус людини і громадянина ЄС в єдності та рівності прав та свобод, які входять до нього, в чому одночасно проявляється також принцип єдності та недискримінації прав та свобод в його «європейському варіанті». У Хартії основою класифікації обрані не вид або сфера застосування права, а цінності, на яких вони базуються та які вони захищають, - людська гідність, свобода, рівність, солідарність. У цьому проявляється принцип неподільності основних прав та свобод, який відображений в Преамбулі документа.

Хартія основних прав ЄС містить преамбулу, в якій не наведено юридичних норм та 54 статті, згруповані у сім розділів. Преамбула начебто випереджає логіку закріплення в тексті Хартії прав та свобод людини навколо семи основоположних принципів-цінностей, що є єдиним комплексом та являють собою правовий статус особистості. Це, зокрема, такі принципи: поваги гідності, забезпечення прав та свобод людини і громадянина, рівності, солідарності, демократії та принцип правової держави. Особливо підкреслюється, що ці принципи засновані на духовній, моральній та історичній спадщині народів Європи (п. 2).

Розділи Хартії.

Розділ I «Гідність» закріплює права та гарантії, які забезпечують гідне існування людської особистості в суспільстві: право на життя, заборона тортур, рабства тощо.

У розділі II «Свободи» зосереджено увагу на фундаментальних громадянських та політичних свободах, закріплених в Європейській конвенції з прав людини: право на свободу та особисту недоторканність, на повагу приватного та сімейного життя, на захист інформації особистого характеру, на укладення шлюбу та створення сім'ї, свободу думки, совісті та віросповідання, свободу мистецтва та науки тощо. Крім того, тут закріплюються певні соціальні права, такі як право на освіту, свободу професійної та підприємницької діяльності, а також право на труд, право власності, право на притулок.

Розділ III «Рівність» містить норми, спрямовані на забезпечення третьої цінності, зазначеної в преамбулі. Ця цінність ЄС ви-

ражена через такі права та принципи, як рівність перед законом, недискримінація, культурне, релігійне та лінгвістичне різноманіття, рівність жінок та чоловіків, права дітей та людей похилого віку, а також осіб із фізичними вадами. Метою Хартії, таким чином, є досягнення не тільки формально-юридичного рівноправ'я, а й, в разі можливості, фактичної рівності всіх членів суспільства.

Розділ IV «Солідарність» містить певні трудові права та відображає деякі положення Європейської соціальної хартії, яка вже стала частиною права ЄС: право працівників підприємства на інформацію та консультації, право на колективні переговори та колективні дії, у тому числі право на страйк, право на безкоштовну допомогу у працевлаштуванні тощо. Тут закріплюються права на соціальне забезпечення, охорону здоров'я та інші соціальні права і гарантії. Крім того, передбачається заборона дитячої праці, право на справедливі та рівні умови праці. Іноді цей розділ Хартії зазнає критики через слабе формулювання багатьох прав, про які йдеться в ньому (зокрема, захист прав споживачів та охорона навколишнього середовища, які взагалі сформульовані ані як право, ані як свобода).

Розділ V «Права громадян» включає права, користування якими, як правило, пов'язане із наявністю в особи громадянства ЄС. Тут передбачені права, закріплені в статтях 20-24 ДФЄС. Також до цього Розділу були включені деякі права, про які йдеться в інших положеннях Договору про ЄС, зокрема, право на доступ до документів (ст. 15 ДФЄС). Крім того, передбачається право подання скарги на порушення прав людини до Омбудсмена ЄС, а також подання петиції до Європарламенту. Також каталог прав Розділу V був розширений за рахунок включення до нього положень про можливість визнання свободи пересування та проживання в ЄС за громадянами третіх країн, які законно проживають на території однієї з держав-членів (параграф 2 ст. 45), та «права на належне управління» (ст. 41).

Останнє право являє собою комплекс повноважень та гарантій, що надаються громадянам Союзу та іншим фізичним та юридичним особам у їх відносинах з інститутами, органами та установами ЄС: право на неупереджений, справедливий розгляд своєї справи в розумний строк, право бути заслуханим, обов'язок

адміністрації вмотивувати свої рішення, право на відшкодування збитків тощо.

Розділ VI «Правосуддя» закріплює не стільки права, скільки гарантії прав особистості, переважно в рамках кримінального процесу: ефективний судовий захист порушених прав, презумпція невинуватості, неприпустимість зворотної сили закону, який передбачає або посилює відповідальність, покарання, співмірне тяжкості злочину, тощо.

Розділ VII «Загальні положення, що регулюють тлумачення та застосування Хартії» (статті 50-54), є заключним. Його призначення: визначити умови та порядок застосування Хартії органами ЄС та державами-членами, а також урегулювати непросте питання про співвідношення її норм з нормами інших джерел основних прав, прийнятих на універсальному, європейському та внутрішньодержавному рівнях.

Стаття 53 Хартії гарантує непорушність інших джерел основних прав та свобод людини і громадянина. Тут ідеться про міжнародно-правові акти універсального та регіонального характеру (міжнародні пакти ООН 1966 р. про громадянські та політичні права, про економічні, соціальні та культурні, Європейська конвенція прав людини, Європейська соціальна хартія та інші правозахисні конвенції Ради Європи тощо), про національне конституційне право (основні права, інкорпоровані до конституцій держав-членів, включаючи конституції суб'єктів федерації, наприклад, у ФРН), і, врешті, про інші джерела самого права ЄС, що містять основні права людини і громадянина.

У розділі VII Хартії основних прав закріплені інші «загальні положення». Вони встановлюють, що Хартія не має за мету розширювати компетенцію або сферу застосування права ЄС за рамки, визначені його установчими документами (п. 2 ст. 51); передбачаються підстави та межі дозволеного обмеження прав та свобод, закріплених у Хартії (п. 1 ст. 52); забороняється зловживати правами (ст. 54); вимагається враховувати законодавство та правозастосовну практику держав-членів у тих випадках, коли Хартія прямо відсилає до відповідного законодавства та/або практики, - наприклад, під час реалізації права вступати в шлюб

та створювати сім'ю, права на альтернативну службу, багатьох соціальних прав (п. 6, ст. 52).

Хоча Хартія не є юридично обов'язковим документом, однак на законодавчому рівні Співтовариство визнало її важливість шляхом відзначення у другому пункті преамбули Директиви, що Директива дотримується принципів, визнаних не тільки в ст. 8 Європейської конвенції з прав людини, а й у Хартії. Більше того, головною метою Хартії, як це випливає з преамбули, є підтвердження «прав, як вони впливають, зокрема, з конституційних традицій та міжнародних зобов'язань, спільних для держав-членів, Договору про Європейський Союз, Договору про заснування Європейського Співтовариства, Європейської конвенції про захист прав людини та основних свобод, Соціальних хартій, прийнятих Співтовариством та Радою Європи, а також практики Суду та Європейського Суду з прав людини».

Нова редакція Хартії основних прав Євросоюзу була затверджена 12 грудня 2007 р. трьома політичними інститутами Європарламентом, Радою та Комісією.

У другому питанні слід розкрити, що належить до спільних компетенцій Союзу. Основними сферами, що належать до спільної компетенції Союзу, є: внутрішній ринок; соціальна політика, економічне, соціальне та територіальне співробітництво; сільське господарство та рибальство, за винятком виключної компетенції у збереженні скарбів моря; навколишнє середовище; захист споживачів; транспорт; енергетика; спільні заходи безпеки у сфері охорони здоров'я. У певних сферах Союз здійснює підтримувальні, координаційні та доповнюючі заходи, не змінюючи при цьому повноваження держав-членів. Це означає, що Союз і держави-члени здійснюють свої повноваження паралельно. До таких повноважень належать питання захисту і зміцнення здоров'я людини, промисловість, культура, туризм, загальна та професійна освіта, молодь і спорт, захист від катастроф, адміністративне співробітництво. Повноваження, які не надані Союзу Договором, залишаються за державами-членами. Союз поважає головні функції держави, включаючи гарантування територіальної цілісності держави, підтримання правопорядку та забезпечення національної безпеки. Запроваджений в ЄС поділ

компетенції свідчить про неспроможність національних урядів на сучасному етапі державно-правового розвитку самостійно ефективно забезпечувати інтереси суспільства, внаслідок чого вони змушені передавати право здійснення низки суверенних прав ЄС, що фактично означає обмеження позитивного державного суверенітету. В рамках Євросоюзу відмова від здійснення певної частини суверенних прав має добровільний характер. Прийнято вважати, що через таке добровільне самообмеження і колективну реалізацію на рівні Союзу делегованих йому суверенних прав відкриваються принципово нові можливості для більш ефективного функціонування держав-членів ЄС. Саме тому правомірно зробити висновок про те, що внаслідок входження до складу ЄС суверенітет держав-членів не принижується, а навпаки, держави внаслідок його колективного здійснення отримують право і реальну можливість суттєво розширити сферу своєї діяльності за межами територіального верховенства.

Тема 7. Правовий режим внутрішнього ринку Європейського Союзу

Питання для самостійного вивчення

1. Вільний рух послуг.
2. Вільний рух капіталів.

Рекомендована література [2, 4, 5, 6, 19].

Вільний рух послуг визначено ст. 49 Договору: «В рамках положень ... заборонено обмежувати свободу надавати послуги в межах Союзу громадянам держав-членів, які здійснюють підприємницьку діяльність на території держави-члена, з інших підстав ніж для громадян країни, в якій реалізується призначена послуга».

Виконання послуг є обмеженим у часі і повинно в якій-небудь спосіб перетинати один з внутрішніх кордонів Співтовариства. Наприклад, особа діє на підставі законодавства про вільний рух послуг, коли вона надає послуги на території однієї держави, а постійно проживає на території іншої держави-члена. Надання

послуг постійного характеру у якій-небудь з держав-членів (наприклад, професія лікаря чи юриста) пов'язане із здійснюванням економічної діяльності і регулюється законодавством про свободу підприємництва. Наприклад, якщо німецький перукар відкриває перукарню у Парижі, він діє на підставі законодавства про свободу підприємництва, проте, якщо він має перукарню у Берліні, а у Парижі виконує одноразову послугу (наприклад, стрижку), він діє на підставі законодавства про вільний рух послуг.

Слід звернути увагу, що свобода руху послуг включає три випадки:

- виконавець послуг вирушає на певний час до країни клієнта, щоб виконати послугу іншій державі-члені ЄС (наприклад, послуги юристів, лікарів, перукарів);
- клієнт вирушає до країни виконавця послуг і там користується його послугами (наприклад, туриста);
- виконавець і клієнт залишаються у своїх країнах, і лише послуга перетинає кордон (наприклад, телевізійна програма).

Лібералізація ринку послуг у Співтоваристві відбувалася повільно. У її початкових фазах були спроби гармонізувати існуюче в державах-членах законодавство про надання послуг. Проте, така гармонізація виявилася надзвичайно важкою та могла б тривати дуже довго. Тому було вирішено запровадити принцип взаємного визнання національних стандартів і правил, а гармонізацією на рівні права Співтовариства були охоплені лише основні норми.

Свобода надання фінансових послуг означає:

- право банків, страхових та інших фінансових інституцій вільно надавати свої послуги в інших державах-членах безпосередньо зі свого головного офісу або через філії;
- право громадян держав-членів на здійснення банківських, страхових та інших операцій на території цілого Співтовариства;
- гармонізацію умов функціонування ринку цінних паперів на території Співтовариства.

У другому питанні підкреслимо, що відмінністю свободи руху капіталу від решти свобод (пересування (руху) осіб, товарів і послуг) є те, що ст. 63 Договору про діяльність ЄС застосовується незалежно від членства держави в Європейському Союзі. Тим самим щодо руху капіталу і платежів у ЄС як загальне правило

встановлено режим найбільшого сприяння, який передбачає, що фінансові потоки з усіх країн регулюються на рівних умовах. Головною причиною для запровадження цієї ліберальної норми стала необхідність відкриття ринків фінансових послуг (банківського, страхового секторів), а також спрощення процедури іноземного інвестування.

Свобода руху капіталу є однією з чотирьох основних свобод Внутрішнього ринку ЄС, яка органічно доповнює положення про свободу руху товарів, пересування осіб і послуг, спрямованих на створення Внутрішнього ринку держав-членів ЄС. Рух капіталу у ЄС регулюється перш за все розділом четвертим «Капітали та платежі» Договору про діяльність ЄС (ст.ст. 63-66). Вторинне законодавство ЄС, що регулює питання руху капіталу, включає Директиву Ради ЄС 88/361 від 24 червня 1988 р. «Про імплементацію статті 67 Договору про Співтовариство»¹ (далі – Директива про рух капіталу 1988 р.), а також документи, що передбачають певні винятки із застосування принципу вільного руху капіталу, такі як Резолюція Ради ЄС від 10 лютого 1975 р. «Про заходи, які повинні вживатися Співтовариством з метою боротьби з міжнародним ухиленням від оподаткування», Регламент Європейського Парламенту та Ради ЄС від 26 жовтня 2005 р. «Про контроль готівкових коштів, що ввозяться або вивозяться зі Співтовариства», Директива Європейського Парламенту та Ради ЄС 2005/60 від 29 жовтня 2005 р. «Про запобігання використанню фінансової системи з метою відмивання грошей та фінансування тероризму».

Тема 8. Правове регулювання взаємовідносин Україна – Європейський Союз

Питання для самостійного вивчення

1. Правові засади відносин України з ЄС.
  2. Регіональне співробітництво України та ЄС.
- Рекомендована література [17, 18, 19].

Відносини між Україною та Європейським Союзом були започатковані в грудні 1991 року, коли Міністр закордонних

справ Нідерландів, як головної в ЄС, у своєму листі від імені Євросоюзу офіційно визнав незалежність України.

Правовою основою відносин між Україною та ЄС є Угода про партнерство та співробітництво (УПС) від 16 червня 1994 р. (набула чинності 1 березня 1998 р.), яка започаткувала співробітництво з широкого кола політичних, торговельно-економічних та гуманітарних питань.

У рамках УПС визначено 7 пріоритетів співпраці між Україною та ЄС: енергетика, торгівля та інвестиції, юстиція та внутрішні справи, наближення законодавства України до законодавства Євросоюзу, охорона навколишнього середовища, транспортна сфера, транскордонне співробітництво, співпраця у сфері науки, технологій та космосу.

5 березня 2007 року Україна та ЄС розпочали переговорний процес щодо укладення нового рамкового договору між Україною та ЄС, який тимчасово носить робочу назву «нова посилена угода». На період до укладення нової посиленої угоди чинність УПС щороку автоматично продовжується за взаємною згодою сторін.

Значний позитивний політичний вплив на розвиток відносин між Україною та ЄС мало розширення ЄС у 2004 році.

11 березня 2008 р. за результатами спільної оцінки Плану дій було затверджено 23 додаткових пріоритети співробітництва та домовлено про підготовку нового практичного інструмента на заміну Плану дій Україна – ЄС. На виконання цих домовленостей сторонами підготовлено та схвалено на засіданні Ради з питань співробітництва Україна – ЄС 16 червня 2009 р. «Порядок денний асоціації Україна – ЄС».

Порядок денний асоціації розроблений з метою забезпечення підготовки до реалізації Угоди про асоціацію між Україною та ЄС ще до завершення переговорів, підписання та набрання нею чинності.

27 жовтня 2009 р. у Люксембурзі Рада міністрів ЄС із загальних питань та зовнішніх відносин схвалила Порядок денний асоціації. Документ набув чинності 23 листопада 2009 р.

Водночас, для України питання визнання перспективи членства в ЄС має не лише важливий політичний вимір, але й має

значення для низки важливих економічних, правових та інших аспектів, які безпосередньо впливають на природу та характер двосторонніх стосунків, на вирішення низки практичних питань (перспектива запровадження безвізового режиму, надання передвступної допомоги, процедури скринінгу законодавства, асиметричного відкриття ринків, доступу до внутрішніх процедур обговорення рішень тощо). Тому дане питання залишається важливим для України у діалозі з ЄС, а його підтримка на порядку денному відносин змушує ЄС шукати додаткові засоби для забезпечення конструктивності та адекватності своєї позиції.

21 лютого 2005 року, під час засідання Ради з питань співробітництва, Україна та ЄС підписали трирічний План дій – двосторонній політичний документ, який містить заходи по розширенню політичної співпраці та поглибленню економічної інтеграції України до ЄС.

План дій покликаний вивести на якісно вищий рівень відносини України та ЄС порівняно з існуючими рамками УПС. Згідно з цим документом, Україна бере на себе значні політичні зобов'язання щодо проведення внутрішніх демократичних перетворень, економічних реформ та адаптації національного законодавства до норм та стандартів ЄС в низці секторів економіки. У відносинах між Україною та Європейським Союзом діють такі угоди:

Угода між Європейськими Співтовариствами та Україною про торгівлю текстильними виробами (підписана 5.05.93)

Угода між Урядом України і Комісією Європейських Співтовариств про заснування Представництва Комісії Європейських Співтовариств в Україні та про його привілеї та імунітети (підписана 17.09.93)

Угода між Урядом України і Комісією Європейських Співтовариств про створення Контактної групи по вугіллю та сталі (підписана 08.06.94)

Угода про партнерство та співробітництво між Україною та Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами (підписана 14.06.94)

Угода між Європейською Спільнотою та Урядом України про торгівлю деякими сталеливарними виробами (підписана 18.06.07)

Угода про співробітництво між Кабінетом Міністрів України та Європейським Співтовариством з атомної енергії в галузі керованого термоядерного синтезу (підписана 23.07.99)

Угода про співробітництво між Кабінетом Міністрів України та Європейським Співтовариством з атомної енергії в галузі ядерної безпеки (підписана 23.07.99)

Угода про науково-технічне співробітництво між Україною та ЄС

Угода між Україною та ЄС про деякі аспекти повітряного сполучення (підписна 01.12.05)

Угода про співробітництво щодо цивільної глобальної навігаційної супутникової системи (ГНСС) між Європейським співтовариством, його державами-членами та Україною (підписна 01.12.05)

Меморандум про взаєморозуміння щодо співробітництва в енергетичній галузі між Європейським Союзом та Україною (підписна 01.12.05)

Друге питання стосується проблеми регіонального співробітництва України та ЄС. Правова основа співробітництва між Україною та ЄС у сфері регіонального розвитку, регіонального та транскордонного співробітництва визначена положеннями статті 70 Угоди про партнерство і співробітництво (УПС) та розділом «Прикордонне та регіональне співробітництво» Порядку денного для Асоціації між Україною та ЄС. 22 липня 2009 року між Україною та ЄС було підписано Меморандум про взаєморозуміння для встановлення діалогу про регіональну політику між Міністерством регіонального розвитку та будівництва України та Європейською Комісією.

Напрямки співробітництва між Україною та ЄС у сфері регіонального розвитку:

Імплементация Меморандуму про взаєморозуміння для встановлення діалогу у сфері регіональної політики;

Налагодження взаємодії між представниками місцевої та регіональної влади України та ЄС в рамках Комітету регіонів ЄС (КР);

Реалізація Спільної ініціативи ЄС щодо Криму (відкликана Україною);

Реалізація на регіональному рівні проектів за рахунок фінансових інструментів ЄС (Європейський інструмент сусідства

і партнерства) та фінансових установ ЄС (Європейський інвестиційний банк, Європейський банк реконструкції та розвитку);

Участь в реалізації Пілоотної програми регіонального розвитку Східного партнерства.

З метою посилення співпраці між регіонами ЄС та регіонами країн ініціативи ЄС «Східне партнерство» (СхП) у травні 2011 року політичним Бюро Комітету регіонів ЄС (КР ЄС) було ухвалено рішення щодо створення Конференції регіональних і місцевих влад СхП (Conference of regional and local authorities for the Eastern Partnership - CORLEAP).

Установче засідання CORLEAP відбулось 8-9 вересня 2011 року в м. Познань (Польща). До складу CORLEAP входять 36 представників (18 представників КР ЄС та 18 представників місцевих та регіональних влад країн СхП: по 3 представника від кожної з 6 країн СхП, у тому числі 3 представника від України).

Україна має доступ до трьох програм прикордонного співробітництва (ППС) в рамках ЄІСП: «Угорщина-Словаччина-Румунія-Україна», «Україна-Польща-Білорусь», «Україна-Румунія-Молдова», «Чорне море».

Крім цього, КР ЄС сприяє реалізації різноманітних програм регіональної співпраці, спрямованих на посилення інституційної спроможності представників регіонів сусідніх країн. Така підтримка здійснюється шляхом проведення різноманітних обмінів, тренінгів, ознайомчих візитів, семінарів, зініційованих членами КР або регіональними представництвами країн-членів ЄС у Брюсселі.

Тема 9. Проблеми дотримання копенгагенських критеріїв членства в Україні

Питання для самостійного вивчення

Умови вступу до ЄС.

Рекомендована література [10, 11, 13, 14].

Умови вступу до ЄС були визначені на засіданні Європейської Ради у Копенгагені 21–22 червня 1993 року. Вступ відбудеться як тільки асоційована держава зможе взяти на себе обов'язки

членства, задовольнивши необхідні політичні та економічні вимоги. Ці вимоги отримали назву Копенгагенських критеріїв та включають наступне: перший критерій (політичний критерій)

– стабільність інститутів, що є гарантами демократії, верховенства права, прав людини і поваги та захисту прав меншин»; другий критерій (економічний критерій).

– існування діючої ринкової економіки, а також спроможність впоратися з конкурентним тиском та ринковими силами в межах Європейського Союзу;

– здатність взяти на себе обов'язки членства, включно з дотриманням цілей політичного, економічного та валютного союзу.

У рішенні Мадридського саміту ЄС підкреслювалося, що критерії членства також вимагають обов'язкового створення державою-кандидатом умов для інтеграції шляхом пристосування національних адміністративних структур до європейських. В рішенні Європейської Ради, засідання якої відбулося 12-13 грудня 1997 р. в Люксембурзі, зазначалося, що «відповідність Копенгагенським політичним критеріям є передумовою початку будь яких переговорів про вступ. Економічні критерії та здатність виконувати зобов'язання, які випливають з членства, повинні оцінюватись далекоглядно та гнучко». Наголошувалось також на тому, що рішення щодо початку переговорів зовсім не означає їх успішного й одночасного завершення. Результати переговорів та подальший вступ різних держав-аплікантів будуть залежати від ступеня відповідності кожної з них Копенгагенським критеріям, а також здатності Європейського Союзу прийняти нових членів. Згодом Копенгагенські критерії були розподілені у групи – політичні, економічні, інституційні – кожна з яких має свої складові. До групи політичних критеріїв входять такі субкритерії:

– забезпечення свободи парламентських і президентських виборів, а також виборів до місцевих органів влади;

– створення та розширення діяльності демократичних інституцій, неурядових організацій, незалежних ЗМІ;

– захист особистих прав і свобод людини;

– прийняття законодавства, що надійно захищає права меншин, створення відповідних установ;

- здійснення заходів з протидії дискримінації у всіх сферах суспільного життя;
- гарантії незалежності судової влади, покращання функціонування судів;
- створення надійно діючих інститутів у сфері юстиції і внутрішніх справ, гарантії незалежності судової влади, покращення роботи судів;
- посилення боротьби з організованою злочинністю та корупцією;
- вирішення питань правового забезпечення та посилення спроможності боротьби з відмиванням коштів.

Група економічних критеріїв має дві складові:

1) Існування діючої ринкової економіки:

– встановлення рівноваги між попитом та пропозицією має досягатись в результаті вільної взаємодії ринкових сил; лібералізація цін і торгівлі;

– відсутність значних перешкод для входу на ринок (створення нових підприємств) та виходу з нього (банкрутство, ліквідація);

– наявність відповідного законодавства, у тому числі регулювання прав власності; дотримання законів та виконання контрактів;

– досягнення макроекономічної стабільності, у тому числі відповідної стабільності цін, усталеності державних фінансів та платіжного балансу;

– наявність широкого консенсусу щодо основ економічної політики;

– достатня розвиненість фінансового сектора для спрямування накопичених коштів та заощаджень на інвестування виробництва.

2) Спроможність впоратись з ринковими силами та тиском конкурентного середовища в межах Європейського Союзу:

– наявність діючої ринкової економіки з рівнем макроекономічної стабільності достатнім для того, щоб суб'єкти економічної діяльності приймали рішення в умовах стабільного і передбачуваного клімату;

– достатня кількість, й за належну ціну, людських і матеріальних ресурсів, у тому числі інфраструктура (енергопо-

стачання, телекомунікації, транспорт тощо), освіта і дослідження, а також перспективи діяльності в цій сфері;

- ступінь впливу політики уряду і законодавства на конкурентоспроможність за допомогою торгівельної політики, політики конкуренції, надання державної допомоги, підтримки малих та середніх підприємств тощо;

- прогрес досягнутий у реструктуризації підприємництва;

- рівень і темпи торговельної інтеграції держави-кандидата з ЄС досягнутий напередодні розширення (обсяг і структура торгівлі з державами-членами);

- достатня частка малих фірм в структурі економіки, почасти завдяки тому, що малі фірми, як правило, отримують більшу вигоду від спрощеного входження в ринок й почасти через те, що домінування великих фірм може означати більшу інертність у пристосуванні до умов ринку.

В 1995 р. на засіданні Європейської Ради в Каннах (Франція) було прийнято рішення, що найефективнішим способом виконання інституційних критеріїв є адаптація національного законодавства до *acquis communautaire* (спільного доробку ЄС, під яким розуміють сукупність актів законодавства, політичних документів та практики їх застосування, що у кожний даний момент існують у Європейському Союзі). Виконання інституційних критеріїв є ключовим аспектом підготовки держави-кандидата до вступу в ЄС.

Тема 10. Проблеми та перспективи нових розширень ЄС

Питання для самостійного вивчення

1. Етапи вступу до ЄС.
  2. Перспективи розширення ЄС.
- Рекомендована література [6, 12, 19].

Процедура вступу до ЄС є багатоетапною. Спочатку країна-претендент, яка звернулася із заявою до Ради ЄС, отримує перспективу членства. Пізніше, після серії перемовин, стає кандидатом на вступ до ЄС. Країна-кандидат передусім повинна

привести своє законодавство, в першу чергу, його економічний блок, у відповідність до норм ЄС. Коли відповідні реформи і переговори завершено, відбувається вступ країни до ЄС, який оформлюється договором приєднання. Договір набирає чинності лише після його ратифікації всіма членами Євросоюзу.

У другому питанні слід з'ясувати зміст ключового поняття «розширення Європейського Союзу». Це процес приєднання європейських країн до Європейського Союзу. Цей процес започаткували країни «європейської шістки», які заснували Європейську спільноту з вугілля та сталі (попередник ЄС) у 1952 році. Після цього почалось поступове приєднання країн до ЄЕС (пізніше – до ЄС) і наразі налічується 27 країн-членів (2020).

На даний час переговори про вступ ведуться з кількома державами. Процес розширення іноді називають європейською інтеграцією. Однак цей термін використовується тоді, коли мова йде про посилення співпраці між країнами-членами ЄС і також коли їх уряди поступово гармонізують міждержавне законодавство.

Аби приєднатися до Європейського Союзу, країна-кандидат має задовольняти політичним та економічним умовам, загальновідомим як Копенгагенські критерії (на честь саміта 1993 року в Копенгагені): стабільний демократичний уряд, який визнає верховенство права та відповідних свобод і інститутів. Згідно з Маастрихтською угодою кожна поточна країна-член, а також Європейський Парламент мають прийти до згоди з приводу будь-якого розширення.

ЄС пропонує віддалену перспективу членства Боснії, Сербії, Чорногорії, Македонії, Албанії та Косово в обмін на фундаментальні структурні реформи.

ІНДИВІДУАЛЬНИЙ НАВЧАЛЬНО-ДОСЛІДНИЦЬКИЙ ПРОЄКТ: АЛГОРИТМ РОЗРОБКИ

Однією із форм самостійної роботи в освітньому процесі є індивідуальна науково-пошукова робота. З дисципліни «Політична система Європейського Союзу» вона передбачає виконання індивідуального навчально-дослідницького проєкту за однією з тем за вибором студента. Індивідуальне навчально-дослідницьке завдання виконує такі функції:

- навчальна (розкриваються основні поняття, твердження, виділяються головні ознаки, здійснюється порівняльна характеристика);
- компетентнісна (формується вміння, здатності до майбутньої професійної діяльності, пропонується спосіб розв'язування);
- розвивальна (формується логічне та критичне мислення студента, розвивається увага, пам'ять, відбувається розвиток пізнавального інтересу, творчих здібностей);
- евристична (формується метод пізнавальної діяльності, відкриваються нові знання чи встановлюються зв'язки між ними);
- особистісно-ціннісна (сприяє розвитку відповідальності особистості, її професійних якостей).

Для реалізації окреслених функцій студенти повинні навчитись самостійно мислити, окреслювати розв'язувати проблеми, інтегрувати знання навчальних дисциплін, установлювати причинно-наслідкові зв'язки, прогнозувати наслідки реалізації різних варіантів. Виконання проєктів розраховується на певний проміжок часу, протягом якого здійснюватиметься самостійна, індивідуальна роботи.

Н. Наволоковою визначено основні вимоги до використання методу проєктів [15, с.82]:

- наявність значущої в дослідницькому, творчому плані проблеми, яка вимагає дослідницького пошуку для її розв'язання;
- практична, теоретична, пізнавальна значущість передбачуваних результатів;
- самостійна (індивідуальна, парна, групова) діяльність;

- визначення кінцевих цілей спільних/індивідуальних проєктів;
- визначення базових знань із різних областей, необхідних для роботи над проєктом;
- структурування змістовної частини проєкту (із зазначенням поетапних результатів);
- використання дослідницьких методів: визначення проблеми, завдань дослідження, які впливають із проблем, висунення гіпотези їх розв'язання, обговорення методів дослідження, оформлення кінцевих результатів, аналіз отриманих даних, підбиття підсумків, коригування, висновки;
- результати виконаних проєктів повинні бути матеріальними, тобто оформлені у визначений спосіб (презентація тощо).

Авторкою систематизовано типи проєктів:

1. Творчі. Не мають детально опрацьованої структури спільної діяльності учасників, вона розвивається, підпорядковуючись кінцевому результату, прийнятій групою логіці спільної діяльності, інтересам учасників проєкту. Вони заздалегідь домовляються про заплановані результати і форму їх представлення – рукописний журнал, колективний колаж, відеофільм, вечір, свято тощо.

2. Ігрові. Учасники беруть собі визначені ролі, обумовлені характером і змістом проєкту. Це можуть бути реально існуючі особистості, імітуються їх соціальні і ділові стосунки, які ускладнюються вигаданими учасниками ситуаціями. Ступінь творчості дуже висока, але домінуючим видом діяльності все-таки є гра.

3. Інформаційні – спрямовані на збирання інформації про який-небудь об'єкт, явище, на ознайомлення учасників проєкту з цією інформацією, її аналіз і узагальнення фактів. Такі проєкти потребують добре продуманої структури, можливості систематичної корекції у ході роботи над проєктом. Структуру такого проєкту можна позначити таким чином: мета проєкту, його актуальність; методи отримання (літературні джерела, засоби масової інформації, бази даних, у тому числі й електронні, інтерв'ю, анкетування тощо) та обробки інформації (її аналіз, узагальнення, зіставлення з відомими фактами, аргументовані висновки); результат (стаття, реферат, доповідь, відеофільм); презентація (публікація, в тому числі в електронній мережі, обго-

ворення у телеконференції). Такі проекти можуть бути органічною частиною дослідницьких проектів, їхнім модулем.

4. Практико-орієнтовані. Результат діяльності учасників чітко визначено з самого початку, він орієнтований на соціальні інтереси учасників (документ, програма, рекомендації, проект закону, словник). Проект потребує складання сценарію всієї діяльності його учасників з визначенням функцій кожного з них. Особливо важливими є хороша організація координаційної роботи у вигляді поетапних обговорень та презентація одержаних результатів і можливих засобів їх упровадження у практику.

5. Дослідницькі – потребують добре обміркованої структури, визначеної мети, актуальності предмета дослідження для всіх учасників соціальної значущості, продуманості методів, у тому числі експериментальних методів обробки результатів. Вони повністю підпорядковані логіці дослідження і мають відповідну структуру: визначення теми дослідження, аргументація її актуальності, визначення предмета й об'єкта, завдань і методів, визначення методології дослідження, висування гіпотез розв'язання проблеми і намічення шляхів її розв'язання [там же, с. 79-80].

Алгоритм роботи над проектом: формулювання теми та завдань проекту; визначення методів дослідження проекту; складання й презентація проекту. Така діяльність розвиває дослідницькі уміння студентів, комунікативні навички, формує складові професійної компетентності, забезпечує професійно-орієнтований підхід. Проект супроводжується застосуванням комп'ютерних технологій навчання.

Подаємо орієнтовний перелік тем індивідуальних навчально-дослідницьких проектів з дисципліни «Політична система Європейського Союзу» (за вибором студента).

1. Витоки ідей європейської єдності.
2. Основні принципи та інститути ЄС
3. «Свободи» Загального ринку.
4. Директиви та судові рішення Спільнот на шляху до повної лібералізації руху капіталів у межах ЄС к 1990-х рр.
5. Основні напрямки діяльності Спільнот у 1960-1980-і рр.
6. Проблеми наближення законодавства держав-членів ЄС та регіонів Європи.

7. Вплив геополітичних процесів на форсування темпів європейського інтеграційного процесу.

8. Актуальні проблеми діяльності спільнот: зовнішня політика, безпека, валютний союз, соціальна сфера.

9. Проблема «федерація – конфедерація – квазіміжнародна організація».

10. Правова природа Європейського Союзу.

11. Загальна зовнішня політика та проблеми безпеки.

12. Співробітництво у сфері правосуддя та внутрішніх справ.

13. Громадянство ЄС та права людини.

14. Шенгенські угоди та їх характеристика.

15. Соціальна політика та європейський економічний простір.

16. Утворення спеціальних структур (Європейський валютний інститут, Європейська система центральних банків, Валютний комітет ЄС).

17. Нові фактори геополітики та проблеми «радикалізації» Маастрихтських угод.

18. Включення Шенгенських угод до правопорядку ЄС, їх значення як інтеграційної частини права Європейських Спільнот та Європейського Союзу.

19. Співробітництво держав-членів з правових проблем та проблем внутрішніх справ («третя опора» ЄС).

20. Природа права Спільнот та Союзу: основні доктринальні оцінки та підходи.

21. Проблема імплементації права Спільнот та Союзу у національне право держав-членів.

22. Право Європейських Спільнот та Союзу та національне право держав-членів співвідношення цих сфер та принципи їх взаємодії.

23. Джерела права Європейських Спільнот Європейського Союзу, їх класифікація.

24. Нормативні акти ЄС, їх стандартні форми: регламент, директива, «рамочні» рішення.

25. Система права Європейського Союзу, концептуальні особливості та доктринальна різниця.

26. Компетенція Європейської Спільноти, правові джерела компетенції.

27. Повноваження Європейської Спільноти.

28. Поняття та класифікація цілей ЄС.

29. Поняття та структура організаційного механізму ЄС, його особливості.

30. Україна та Європа: проблеми взаємовідносин у ретроспективі та на сучасному етапі.

Структура навчально-дослідницьких проєктів включає:

- актуальність теми, яка узята для дослідження;
- формулювання проблеми дослідження, його предмета і об'єкта;
- визначення завдань;
- добірка методів, джерел інформації;
- розробка плану, шляхів вирішення;
- обговорення отриманих результатів;
- формулювання висновків;
- оформлення результатів досліджень;
- окреслення перспективи подальшого розвитку дослідження.

У процесі роботи вивчається суть питання, аналізуються теоретичні положення та емпіричні факти. Розробка проєктів передбачає досягнення дидактичної мети через ґрунтовне розв'язання проблеми, яка повинна завершитись практичним результатом, оформленим у формі презентації.

ТЕСТУВАННЯ

1. Європейський Союз створений згідно з договором про Європейський Союз (Маастрихтський договір), який був підписаний у:

- а) 1990 р.;
- б) 1991 р.;
- в) 1992 р.;
- г) 1996 р.

2. Європейська асоціація вільної торгівлі – це:

- а) організація, до якої входять держави, що не є членами ЄС;
- б) одне із співтовариств, на основі яких створено Європейський Союз;
- в) організація, в яку перетворилося Європейське співтовариство після набуття чинності Лісабонського договору;
- г) організація, до якої входять як держави, що не є членами ЄС, так і всі держави – члени ЄС.

3. Єдиний Європейський Акт – це документ:

- а) відповідно до якого здійснено низку реформ, що згодом привели до створення Європейського Союзу;
- б) що об'єднав органи трьох Європейських співтовариств;
- в) відповідно до якого створений Європейський Союз;
- г) відповідно до якого здійснено низку реформ, що започаткували прями вибори до Парламенту ЄС.

4. Дванадцять золотих зірок на прапорі Європейського Союзу символізують:

- а) число держав-засновників ЄС;
- б) число держав, які запровадили єдину валюту – євро;
- в) досконалість, повноту і єдність.

5. Під принципом функціонування ЄС, згідно з яким заходи ЄС за змістом та формою не повинні виходити за межі того, що є необхідним для досягнення цілей установчих договорів, є принцип:

- а) верховенства права ЄС;
- б) пропорційності;
- в) субсидіарності;
- г) збалансованого розподілу повноважень.

6. Угоду про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони ратифіковано:

- а) 16 вересня 2014 року;
- б) 1 вересня 2017 року;
- в) 16 жовтня 2016 року;
- г) 16 жовтня 2014 року.

7. Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони набула чинності повністю:

- а) 1 вересня 2017 року;
- б) 1 січня 2016 року;
- в) 1 листопада 2014 року;
- г) 1 жовтня 2013 року.

8. Найвищим рівнем діалогу щодо асоціації є:

- а) щорічний спеціальний саміт Україна-ЄС;
- б) саміт Ради асоціації;
- в) щорічний саміт Комітету асоціації;
- г) Комітет асоціації у торговельному складі.

9. Угода Про Зону вільної торгівлі України з ЄС набула чинності:

- а) 1 січня 2016 року;
- б) 1 вересня 2017 року;
- в) 16 жовтня 2014 року;
- г) 1 листопада 2014 року.

10. Розділ IV Угоди Про асоціацію містить:

- а) 15 глав і 3 протоколи;
- б) 13 глав і 2 протоколи;
- в) 14 глав і 1 протокол;
- г) 18 глав і 2 протоколи.

11. Вибори до Європарламенту проводяться кожні:

- а) п'ять років;
- б) два роки;
- в) чотири роки;
- г) шість років.

12. Що на сьогоднішній день є правовою основою відносин між Україною та ЄС?

- а) ініціатива ЄС «Східне партнерство»;
- б) Угода про партнерство та співробітництво від 14 червня 1994 року;
- в) Конституція України;
- г) Угода про асоціацію між Україною та ЄС від 21 березня 2014 року.

13. Джерелом влади в Європейському Союзі є:

- а) народ Європейського Союзу;
- б) Європейські співтовариства;
- в) глави держав або урядів держав – членів ЄС;
- г) національні парламенти держав-членів.

14. У кожній державі-члені Європейський Союз є:

- а) юридичною особою, що має найширшу право- та дієздатність;
- б) громадською організацією, що підтримує і захищає економічні інтереси її учасників;
- в) специфічним суб'єктом міжнародного права;
- г) міжнародною організацією.

15. Директиви – це:

- а) нормативно-правові акти Європейського Союзу обов'язкової сили та прямої дії на його території;
- б) нормативно-правові акти Європейського Союзу обов'язкової сили для кожної держави-члена, котрій вони адресовані, щодо результату, однак при цьому залишають за нею вибір методів та форм досягнення цього результату;
- в) акти, що регламентують роботу установ ЄС;
- г) індивідуальні акти ЄС.

16. Законодавчим актом ЄС є:
- а) Директива Європейської комісії;
  - б) Регламент Ради ЄС;
  - в) Регламент Європейської комісії, ухвалений у порядку делегування;
  - г) постанова Суду ЄС.

17. При перегляді установчих договорів Європейського Союзу первинні рекомендації готуються:

- а) представниками національних парламентів держав-членів;
- б) Конвентом у складі представників національних парламентів, голів держав чи урядів держав-членів, Європейського парламенту та Комісії;
- в) Європейською радою;
- г) виключно спеціально утвореним для цього органом.

18. Регламенти Європейського Союзу – це:

- а) нормативно-правові акти Європейського Союзу обов'язкової сили та прямої дії на його території;
- б) нормативно-правові акти Європейського Союзу обов'язкової сили для кожної держави-члена, котрій вони адресовані, щодо результату, однак залишають за нею вибір методів а форм досягнення цього результату;
- в) індивідуальні акти;
- г) рекомендаційні акти.

19. Коли було підписано політичну частину угоди про асоціацію між Україною та ЄС?

- а) 21 березня 2014 року;
- б) 27 червня 2014 року;
- в) 16 вересня 2014 року;
- г) 1 вересня 2017 року.

20. Економічну частину угоди про асоціацію між Україною та ЄС підписано?

- а) 27 червня 2014 року;
- б) 21 березня 2014 року;

- в) 16 вересня 2014 року;
- г) 1 вересня 2017 року.

21. Серед розділів, що були підписані 21 березня 2014 року Угоди про асоціацію між Україною та ЄС?

а) Преамбула, стаття 1, Розділи I «Загальні принципи», II «Політичний діалог та реформи, політична асоціація, співробітництво та конвергенція у сфері зовнішньої та безпекової політики» і VII «Інституційні, загальні та прикінцеві положення»;

б) Розділи III «Юстиція, свобода та безпека», IV «Торгівля і питання, пов'язані з торгівлею», V «Економічне та галузеве співробітництво» та VI «Фінансове співробітництво та положення щодо боротьби із шахрайством»;

в) Преамбула, Стаття 1, Розділи I «Загальні принципи», Розділи III «Юстиція, свобода та безпека», IV «Торгівля і питання, пов'язані з торгівлею»;

г) Розділи I «Загальні принципи», II «Політичний діалог та реформи, політична асоціація, співробітництво та конвергенція у сфері зовнішньої та безпекової політики», V «Економічне та галузеве співробітництво» та VI «Фінансове співробітництво та положення щодо боротьби із шахрайством».

22. Вищим органом виконавчої влади в ЄС є:

- а) Європейська комісія;
- б) Європейський парламент;
- в) Європейська рада; г) Рада ЄС.

23. Вищий політичний діалог між главами країн-учасниць ЄС відбувається в межах:

- а) Європейської ради;
- б) Європейської комісії;
- в) Європейського парламенту;
- г) Ради ЄС.

24. Законодавчий орган ЄС, який формують міністри певних галузей та Єврокомісар відповідного напрямку діяльності?

- а) Європейська комісія;
- б) Рада ЄС;

- в) Європейська рада;
- г) Європейський парламент.

25. Законодавчий орган ЄС, що обирається шляхом прямого голосування громадянами Європейського Союзу?

- а) Рада ЄС;
- б) Європейська комісія;
- в) Європейська рада;
- г) Європейський парламент.

26. До Типових правових актів Європейського Союзу відносяться:

- а) постанови, рішення, директиви, рекомендації та висновки;
- б) протоколи намірів, резолюції, директиви, рішення, укази;
- в) закони, постанови, укази, рішення, резолюції, рекомендації;
- г) накази, постанови, рішення, директиви, рекомендації та висновки.

27. У разі систематичного і грубого порушення державою-членом цінностей, на яких ґрунтується ЄС, можливе:

- а) припинення членства такої держави в ЄС;
- б) призупинення її членства в ЄС;
- в) покладення на державу штрафу та її примусове виключення з ЄС;
- г) примусове виключення з ЄС.

28. Обов'язковими умовами набуття членства в ЄС, згідно з його установчими договорами, є такі: ... .

- а) членство в Раді Європи та НАТО;
- б) відповідність національного законодавства нормам права ЄС та високий рівень економічного розвитку;
- в) бути європейською державою та поважати цінності ЄС;
- г) усе зазначене вище.

29. В яких документах визначені критерії членства в Європейському Союзі?

- а) Маастрихтському договорі, Копенгагенських критеріях та Схемі переговорів з окремою країною-кандидатом;

б) Маастрихтському договору, Копенгагенських критеріях та Хартії основних прав;

в) Конституції Європейського Союзу, Брюсельському договору, Єдиному Європейському акті, Маастрихтському договору;

г) Маастрихтському договору, Ніццькому договору, Договору приєднання 1979, Європейська спільнота з атомної енергетики.

30. До вторинного права ЄС можна віднести:

а) Регламенти, директиви;

б) Міжнародні договори;

в) Маастрихтський договір;

г) Всі договори Європейського союзу.

31. Громадянство Європейського Союзу:

а) визначається наявністю громадянства однієї з держав – членів ЄС;

б) замінює національне громадянство особи;

в) є неофіційним терміном, який використовується в науці та в засобах масової інформації;

г) є подвійним громадянством.

32. До політичних прав громадян, передбачених установчими договорами ЄС, належать право:

а) на свободу зборів та мітингів;

б) обирати та бути обраним до Європарламенту та муніципальних органів держав – членів ЄС;

в) вільного пересування територією ЄС;

г) на звернення до органів ЄС.

33. Інститут громадянської ініціативи дозволяє громадянам ЄС звертатися із законодавчою пропозицією до:

а) Європейського парламенту;

б) Комісії ЄС;

в) Ради ЄС;

г) Європейської ради

34. Відповідно до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод затримання особи за відсутності підстав чи обставин, що прямо визначені в Конвенції, буде визнано:

- а) порушенням права на життя;
- б) нелюдським, чи таким що принижує гідність, поводженням або покаранням;
- в) порушенням права на справедливий суд;
- г) порушенням права на свободу та особисту недоторканність.

35. Чи передбачає ст. 5 «Право на свободу та особисту недоторканність» Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод обмеження цього права?

- а) передбачає виключно в межах оперативної необхідності;
- б) передбачає виключно в межах процесуальної необхідності;
- в) передбачає виключно в межах переліку випадків, визначених Конвенцією;
- г) не передбачає.

36. Хто з перелічених суб'єктів не наділений правом подавати до Європейського суду з прав людини скарги на порушення Україною прав людини і основоположних свобод?

- а) Генеральна прокуратура України;
- б) зареєстрована в Україні професійна спілка;
- в) особа, що незаконно перебуває на території України;
- г) особа, що перебуває під юрисдикцією України.

37. З моменту набуття членства держави в ЄС:

- а) на неї поширюються лише ті нормативні акти Союзу, які були прийняті після її приєднання;
- б) для неї стають обов'язковими всі нормативні акти, що були прийняті в Європейському Союзі з моменту його заснування;
- в) для неї стають обов'язковими всі чинні нормативні акти, що були прийняті в Європейському Союзі з моменту його заснування;
- г) дія нормативних актів на неї обумовлюється спеціальною угодою.

38. Принцип верховенства права Європейського Союзу означає, що:

а) норми права Європейського Союзу мають вищу юридичну силу, ніж норми міжнародного права;

б) норми права Європейського Союзу мають вищу юридичну силу, ніж норми національних правових систем держав-членів;

в) норми права Європейського Союзу мають вищу юридичну силу, ніж норми національних правових систем держав-членів, окрім національних конституцій;

г) у разі колізії з нормою права ЄС відповідні норми національного права автоматично втрачають чинність.

39. Згідно з принципом верховенства права Європейського Союзу в разі виявлення невідповідності національного права праву Союзу:

а) автоматично втрачають чинність;

б) можуть бути скасовані Судом ЄС;

в) можуть бути скасовані Радою ЄС;

г) втрачають чинність лише на підставі рішення компетентного органу держави.

40. Принцип прямої дії права Європейського Союзу означає, що:

а) норми права Європейського Союзу прямо інкорпорується в національне законодавство держав – членів Союзу;

б) норми права Європейського Союзу мають вищу юридичну силу, ніж норми національних правових систем держав-членів;

в) ця правова система здатна наділяти юридичних та фізичних осіб правами та обов'язками, котрі підлягають судовому захисту;

г) норми права Європейського Союзу прямо застосовуються в національному правопорядку держав-членів без процедури імплементації.

41. Що визначає Закон України «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України»?

а) правові, економічні та організаційні засади формування цілісної системи прогнозних і програмних документів економіч-

ного і соціального розвитку України, окремих галузей економіки та окремих адміністративно-територіальних одиниць як складової частини загальної системи державного регулювання економічного і соціального розвитку держави;

б) правові та економічні засади затвердження та виконання прогнозних і програмних документів економічного і соціального розвитку України, окремих галузей економіки та окремих адміністративно-територіальних одиниць як складової частини загальної системи державного регулювання економічного і соціального розвитку держави;

в) правові та економічні засади розроблення, затвердження та виконання прогнозних і програмних документів економічного і соціального розвитку України, окремих галузей економіки та окремих адміністративно-територіальних одиниць як складової частини загальної системи державного регулювання економічного і соціального розвитку держави;

г) правові, економічні та організаційні засади затвердження та виконання прогнозних і програмних документів економічного і соціального розвитку України, окремих галузей економіки та окремих адміністративно-територіальних одиниць як складової частини загальної системи державного регулювання економічного і соціального розвитку держави.

42. Поняття, яке означає добровільне об'єднання окремих частин в єдине ціле:

- а) централізація
- б) інтеграція
- в) інкорпорація
- г) цивілізація

43. Грошову одиницю євро, було запроваджено внаслідок:

- а) Римських договорів;
- б) Маастрихтського договору;
- в) Амстердамського договору;
- г) Берлінських договорів.ю

44. Європейський Союз починає діяти тільки тоді, коли він краще може вирішити проблему ніж національна держава – це зміст поняття:

- а) інтеграція;
- б) глобалізація;
- в) субсидіарність;
- г) децентралізація.

45. Рік найбільшого розширення ЄС

- а) 1995 р.;
- б) 2007 р.;
- в) 2004 р.;
- г) 2013 р.

46. Функції Верховного представника з питань спільної зовнішньої та безпекової політики виконує:

- а) Європейська комісія;
- б) Генеральний секретар;
- в) Комітет постійних представників;
- г) Представники даних країн.

47. Термін повноважень Європейської Комісії становить?

- а) 6 років;
- б) 4 роки;
- в) 3 роки;
- г) 5 років.

48. Члени Економічно-соціального комітету та Комітету регіонів:

а) є цілковито незалежними у виконанні своїх обов'язків у загальних інтересах Союзу;

б) залежать у своїх діях від позиції Європейського парламенту та Ради ЄС;

в) залежать у своїх діях від урядів держав-членів, з яких вони походять;

г) залежать у своїх діях від урядів держав-членів та комісарів ЄС.

49. COREPER (Комітет постійних представників урядів держав-членів) відповідає за підготовку роботи:

- а) Європейської ради;
- б) Ради ЄС;
- в) Комісії ЄС та Європейського парламенту;
- г) Ради ЄС та Європейської ради.

50. Завдання Європейського Центрального Банку:

- а) підтримка стабільності цін;
- б) надання комерційним банкам кредитів;
- в) забезпечення касового, розрахункового та кредитного обслуговування комерційних банків;
- г) усі відповіді невірні.

51. Основні функції в європейському врядуванні здійснюють такі основні інституції:

- а) Європейська Рада, Європейський Парламент;
- б) Рада Міністрів, Європейська Комісія;
- в) Суд Європейського Союзу;
- г) усі відповіді вірні.

52. Який фонд створений для підтримки проектів у галузі охорони довкілля та транспортної системи ?

- а) Фонд згуртування;
- б) Європейський Фонд регіонального розвитку;
- в) Європейський Соціальний фонд;
- г) Європейський Фонд.

53. Соціальна політика ЄС включає такі напрями:

- а) зайнятість, соціальний захист;
- б) стабілізація курсу;
- в) соціальне залучення;
- г) прискорення економічного зростання.

54. На даному етапі між Україною та Європейським Союзом ідуть переговори про укладання

- а) нової Угоди про партнерство та співробітництво;
- б) Договору про вступ України до Європейського Союзу;

- в) Угоди про асоціацію;
- г) Угоди про співробітництво з державами – членами Європейської асоціації вільної торгівлі.

55. Нова Угода про асоціацію між Україною та ЄС передбачає:

- а) набуття Україною членства в ЄС;
- б) створення зони вільної торгівлі між Україною та ЄС;
- в) безвізовий режим між Україною та ЄС;
- г) повну уніфікацію законодавства України з нормами права ЄС.

56. Сфери співробітництва між Україною та Європейським Союзом визначені:

- а) Конституцією України;
- б) Угодою про партнерство і співробітництво 1994 р.;
- в) Законом України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики України»;
- г) Указом Президента України «Про затвердження Стратегії інтеграції України до Європейського Союзу»

57. Процес узгодження законодавства, результатом чого є подолання суперечностей і формулювання мінімальних правових стандартів за допомогою затвердження загальних правових принципів для відповідних суб'єктів, – це:

- а) адаптація;
- б) гармонізація;
- в) апроксимація;
- г) уніфікація.

58. Процес повного узгодження законодавства відповідних держав шляхом приведення його до єдиної системи, однакових нормативів називається:

- а) адаптацією;
- б) уніфікацією;
- в) гармонізацією;
- г) апроксимацією.

59. Адаптація законодавства України до *acquis communautaire* ЄС здійснюється:

- а) у всіх сферах правового регулювання;
- б) виключно в економічній сфері;
- в) в економічній і сфері боротьби зі злочинністю;
- г) у сферах, визначених Угодою про партнерство і співробітництво 1994 р.

60. Орган державної влади, відповідальний за порядок здійснення адаптації законодавства України до законодавства ЄС, – це:

- а) Державний департамент адаптації законодавства;
- б) Комітет з питань європейської інтеграції;
- в) Міністерство закордонних справ України;
- г) Міністерство юстиції України.

61. Додаткові критерії до держав, що прагнуть вступити до Європейського Союзу, були ухвалені:

- а) на засіданні Європейської ради в Копенгагені;
- б) на засіданні Європейської ради у Страсбурзі;
- в) Судом ЄС у Люксембурзі;
- г) на спільному засіданні Ради ЄС, Комісії ЄС та представників урядів держав – членів ЄС у Брюсселі.

62. «Латентним» критерієм членства в ЄС є:

- а) вирішення державою усіх своїх територіальних спорів;
- б) визначення меж державних кордонів із сусідніми державами;
- в) членство в Раді Європи;
- г) усе вищевикладене

63. Нормативно-правові акти України, що регулюють правовідносини у сферах, визначених ст. 51 Угоди про партнерство і співробітництво 1994 р., які суперечать *acquis communautaire*:

- а) не можуть прийматися в жодному різі;
- б) можуть прийматися лише за наявності достатнього обґрунтування необхідності прийняття такого акта і на чітко визначений у самому акті строк;

- в) можуть прийматися, оскільки Україна не є ні державою-заявницею, ні державою – кандидатом на вступ до ЄС;
- г) можуть прийматися в усіх сферах, окрім економічної.

64. Організаційний механізм адаптації законодавства України до законодавства ЄС визначений:

- а) Законом України «Про загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу»;
- б) Угодою про партнерство і співробітництво;
- в) Указом Президента України «Про затвердження Стратегії інтеграції України до Європейського Союзу»;
- г) Законом України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики України».

КОНСТРУКТИВНО-АНАЛІТИЧНІ ЗАВДАННЯ ТА ВПРАВИ

Вправа «асоціативний куц». Ключове слово «інтеграція». Завдання: записати слова та фрази, які спадають на думку, пов'язані з означеною дефініцією. Записати стільки думок, доки вони не будуть вичерпані, наступний крок – встановити зв'язки між словами.

Завдання «Професійна скарбниця». В основі формування внутрішнього ринку ЄС лежать чотири свободи, що визначені у Римському договорі. Вкажіть різновиди економічних свобод, вказаних у варіантах відповідей.

1. Відміна контролю на внутрішніх кордонах. Технічна гармонізація та взаємне визнання норм і стандартів. Гармонізація податкових систем. Заборона кількісних обмежень (квот) та еквівалентних їм дій.

2. Лібералізація фінансових послуг. Гармонізація контролю у банківській і страховій сферах. Відкриття телекомунікаційних і транспортних ринків. Захист постачальника послуги від дискримінації.

3. Відміна контролю на внутрішніх кордонах. Гармонізація законів щодо соціального захисту та пенсійного забезпечення. Свобода економічної діяльності (право на заснування підприємств). Свобода працевлаштування. Скасування дискримінації щодо найманих працівників з інших держав-членів ЄС. Свобода пересування для непрацюючих осіб. Посилення контролю на зовнішніх кордонах.

4. Свобода обігу грошей і капіталу. Заборона будь-яких обмежень руху платежів. Побудова спільного ринку фінансових послуг (наприклад іпотеки, страхування, пенсійних фондів). Лібералізація обігу цінних паперів.

Аналітичне завдання «Етапи розвитку ЄС: дати і події». Завдання: встановити правильну відповідність цифр відповідній літері.

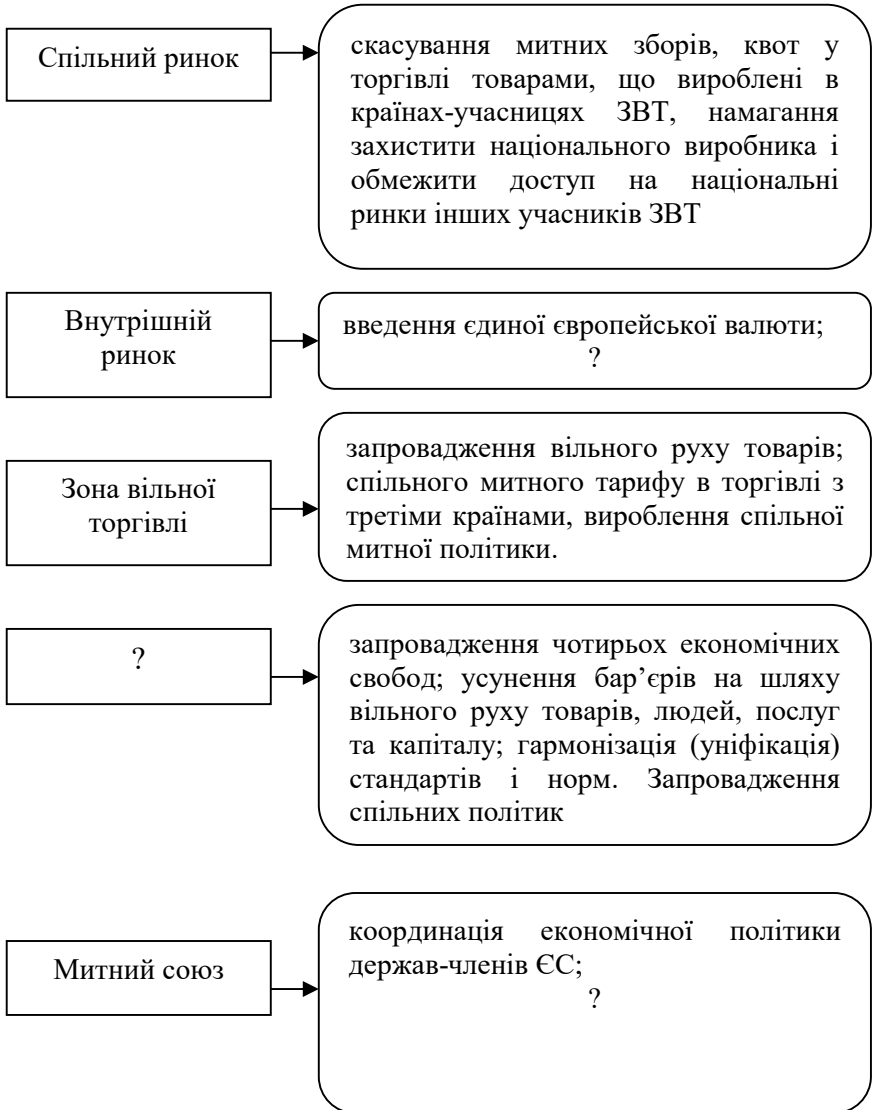
	Дата		Подія
1.	19 червня 1990 р.	А	У м. Маастрихт (Нідерланди) підписаний Договір про Європейський союз (Маастрихтський договір). Він передбачав створення економічного, валютного і політичного союзу держав-учасниць ЄС.
2.	24-25 червня 1994 р.	Б	набрав сили Маастрихтський договір, Співтовариства офіційно стали іменуватися Європейським Союзом.
3.	26 лютого 2001 р.	В	Конвент щодо майбутнього Європи затвердив проект Конституції в цілому і на цьому припинив свою роботу.
4.	1 листопада 1993 р.	Г	підписані договори про вступ Австрії, Фінляндії і Швеції в ЄС. Офіційно вони стали членами ЄС з 1 січня 1995 р.
5.	12 травня 1985 р.	Д	в Ніцці підписаний договір, яким внесені певні зміни до договорів про Європейський Союз, Європейське співтовариство та пов'язані з ними акти. Договір підписаний за результатами роботи міжурядової конференції, що відкрилася у лютому 2000 р. Ніццький договір був ратифікований усіма держава-учасницями і набув чинності 1 лютого 2003 р.
6.	14 грудня 1990 р.	Е	Франція, ФРН, Бельгія, Нідерланди і Люксембург підписали Шенгенську конвенцію про ліквідацію прикордонного контролю на внутрішніх кордонах

			Співтовариства. До Конвенції пізніше приєдналися Італія, Іспанія, Португалія, Греція, Австрія, Швеція, Фінляндія, Данія. Конвенцію також підписали Ісландія і Норвегія. Шенгенські угоди передбачають: скасування контролю на спільних кордонах; вироблення єдиних правил перетину зовнішніх кордонів; розділ терміналів в аеропортах і портах для тих, хто мандрує всередині Шенгена, і для тих, хто прибув ззовні; гармонізацію умов в'їзду та візові вимоги для короткотермінового перебування; створення Шенгенської інформаційної системи тощо.
7.	7 лютого 1992 р.	Є	Іспанія і Португалія підписали договори про вступ у Співтовариство. Офіційно вони стали його учасниками з 1 січня 1986 р. Число його учасників збільшилося до дванадцяти.
8.	13 липня 2003 р.	Ж	Римі відкрилися міжурядові конференції з питань створення Політичного союзу й Економічного і валютного союзу.
9.	21 березня 2014 р. та 27 червня 2014 р.	З	на урочистому засіданні в Римі глави держав та урядів 25 держав-учасниць підписали Договір, що встановлює Конституцію для Європи.
10.	18 червня 2004 р.	І	Безвізовий режим для України затвердили на засіданні Комітету постійних представників ЄС (COREPER).

11.	16 вересня 2014 р.	І	Верховна Рада України синхронно з Європейським Парламентом ратифікували Угоду про асоціацію. Завершення Україною та ЄС усіх необхідних внутрішніх процедур дозволило розпочати з 1 листопада 2014 року тимчасове застосування значної частини Угоди про асоціацію на період до набуття нею чинності у повному обсязі після завершення процесу ратифікації усіма державами-членами ЄС.
12.	1 листопада 2014 р.	Й	вступило в силу тимчасове застосування Угоди про Асоціацію України з ЄС.
13.	26 квітня 2017 р.	К	Угоду про асоціацію було підписано в м. Брюссель Україною, ЄС та його державами-членами. Від України політична частина Угоди про асоціацію була підписана Прем'єр-міністром України А.П.Яценюком, економічна – Президентом України П.О.Порошенком. З іншої сторони Угоду підписали керівництво інституцій ЄС та лідери усіх держав-членів Європейського Союзу.

Міні-дискусія. Внутрішній ринок має багато переваг, проте й загроз. Назвіть й обгрунтуйте їх.

Дидактичне завдання. Етапи формування внутрішнього (єдиного) ринку пов'язані з певними заходами, що передбачають поглиблення економічної інтеграції між державами-членами. Сконструуйте заходи з визначеними етапами економічної інтеграції в ЄС, заповнюючи порожні елементи.

ГЛОСАРІЙ

Амстердамський договір. 2 жовтня 1997 р. уряди держав-членів схвалили Амстердамський договір про зміну Договору про Європейський Союз, договорів, які заснували Європейські Співтовариства, та пов'язаних із ними актів. Цей документ набрав чинності 1 травня 1999 р. після ратифікації в усіх державах-членах. Реформи Амстердамського договору: введення процедури призупинення по відношенню до держави-члени деяких прав, які випливають із установчих договорів. ЄС основане на принципах свободи, демократії, поваги до прав людини та основних свобод, верховенства права (6 ДЕС); комунізація певних сфер третьої опори, зокрема політика надання притулку, візові питання, імміграція та контроль на зовнішніх кордонах; можливість вільного прийняття юрисдикції Суду в інших питаннях; введення принципу прозорості.

Гармонізація. Процес координації національної політики та стандартів різних країн, але у дещо більш обмежений спосіб, ніж передбачає апроксимація.

Гармонізація законодавства. Процес цілеспрямованого зближення та узгодження нормативно-правових приписів з метою досягнення несуперечливості законодавства, усунення юридичних колізій, дотримання міжнародних, європейських та національних правових стандартів.

Генеральні директори. Головні адміністративні підрозділи Європейської Комісії. Вони виконують або забезпечують виконання країнами-членами політики ЄС, здійснюють управління виділенням коштів з бюджету на різні стратегічні напрямки.

Геополітика. Наука, яка визначає стратегічне спрямування держави; вбачання у політиці, головним чином зовнішньої, визначальну роль географічних факторів: просторе розташування країни, розмір території, наявність чи відсутність (обмеженість) природних ресурсів, клімат, кількість і густоту населення. Існування та зміцнення незалежної України поліпшує геополітичну ситуацію в Європі й в усьому світі, створює умови більшої стабільності та передбачуваності в сучасних міжнародних відносинах.

Гімн Європи. Слова твору Міллера «Ода радості», покладені на музику фіналу Дев'ятої симфонії Бетховена; виконується під час урочистих подій.

Громадянство Євросоюзу й національне громадянство держав-учасниць ЄС. Громадянин держави-учасниці ЄС автоматично стає громадянином Євросоюзу. Йому не потрібно звертатися в якінебудь органи для придбання громадянства Союзу. Документи, що засвідчують громадянство – національні загальногромадянські й закордонні паспорти громадян держав-учасниць – уніфіковані за формою й змістом і носять позначку про входження держави в ЄС. Громадянином ЄС є громадянин країни-члена ЄС, громадянин країни-члена Європейської асоціації вільної торгівлі (ЕФТА) – сторони договору про Європейську економічну зону (Норвегія, Ісландія, Ліхтенштейн), громадянин Швейцарської конфедерації. У становленні громадянства ЄС можна виділити п'ять наступних етапів: Паризький саміт, Саміт Європейської Ради, підписання Маастрихтського договору про Європейський Союз, підписання Амстердамського договору (1997 р.), підписання Договору про Конституцію для Європи (2004 р.).

Дорадчі органи Євросоюзу. Економічно-соціальний комітет та Комітет регіонів, що виконують дорадчі функції.

Директива Європейського Союзу. Нормативно-правовий акт ЄС, має обов'язкову силу та верховенство над національним законодавством. На відміну від постанов та рішень ЄС, які мають пряму дію, норми директив реалізуються через національне законодавство.

Емісія грошових коштів. Випуск в обіг нових грошових знаків. Емісія грошей є однією із найважливіших функцій центрального банку, якому належить монопольне право емісії національної валюти та організації її обігу.

Європейська адміністративна школа. Забезпечує підготовку і можливості для розвитку груп співробітників для роботи в інституціях ЄС.

Європейська асоціація вільної торгівлі. Створена 1960 року для запобігання економічній дискримінації шляхом усунення торговельних бар'єрів. Після утворення 1994 року спільного Європейського економічного простору та збільшення країн-членів ЄС її значення знизилось.

Європейська грошова одиниця. Грошова одиниця Екю запроваджена в 1979 р. як центральний елемент Європейської

монетарної системи з метою підтримки механізму обмінних курсів. Готівковий обіг євро – з 1 січня 2002 року. Назву «євро» було узгоджено 15-16 грудня 1995 року на Мадридському саміті.

Європейська демократія. Спосіб організації та діяльності держав ЄС, що передбачає участь усіх членів ЄС в ухваленні рішень та формуванні керівних органів, а також дотримання прав усіх держав, що входять до ЄС.

Європейська Комісія. Унікальна інституція ЄС, яка не має аналогів у національних системах урядування. Вона є виконавчим органом, що несе відповідальність за вироблення законодавчих ініціатив, реалізацію рішень та дотримання договорів Союзу.

Європейська монетарна (валютна) система. Запроваджена 1979 р., об'єднала валюти держав-учасниць через механізм валютних курсів, який мав згладжувати коливання курсів, початковий етап економічного та монетарного союзу.

Європейська Рада. Інституція ЄС, що передбачає регулярні зустрічі глав держав та урядів країн Європейського Союзу. Згідно Лісабонського договору Європейська Рада офіційно набула статусу інституції Європейського Союзу і є структурою, відокремленою від Ради Міністрів ЄС. Європейська Рада визначає стратегічні настанови законодавчого та оперативного планування в межах простору свободи, безпеки та правосуддя.

Європейська служба зовнішніх справ. Орган Європейського Союзу заснований, після набуття чинності 1 грудня 2009 року Лісабонським договором, рішенням Ради ЄС 26 липня 2010 року. Виконує обов'язки дипломатичної служби ЄС. Лісабонським договором також було введено нову посаду в Європейському Союзі – Верховного представника ЄС з питань закордонних справ і політики безпеки, що призначається кваліфікованою більшістю від складу Європейської Ради за погодженням з Президентом Європейської Комісії та Європейським парламентом. Верховний представник забезпечує належне врахування позицій Європейського Парламенту. Спеціальні представники можуть бути залучені до інформування Європейського Парламенту. Держави-члени узгоджують свої дії в міжнародних організаціях та на міжнародних конференціях. Вони обстоюють на таких форумах

позицію Союзу. Верховний представник Союзу з питань закордонних справ і політики безпеки організує таке узгодження.

Європеїзація. Вплив європейського будівництва на поведінку національних держав, процес ухвалення рішень та здійснення традиційних державних повноважень у країнах-членах ЄС. В широкому розумінні - переймання базових норм та цінностей західноєвропейською спільнотою (з боку колишніх авторитарних європейських держав).

Спеціальний представник Європейського Союзу. Інститут, призначений для врегулювання міжнародних конфліктів і реалізації пріоритетних програм міжнародного співробітництва з боку об'єднання. Його втілює дипломатичний представник-емісар ЄС з особливими завданнями за його межами. Європейський Союз має спеціальних представників у різних країнах та регіонах світу. Спеціальні представники ЄС (ESSRs) просувають політику та інтереси ЄС у проблемних регіонах і країнах та беруть активну участь у зусиллях по зміцненню миру, стабільності та верховенства права. Підтримують роботу Верховного представника ЄС у закордонних справах та з питань політики безпеки у відповідних регіонах. Відіграють важливу роль у розробці більш сильної та більш ефективної політики зовнішньої та безпекової політики ЄС та в зусиллях ЄС стати більш ефективним, більш послідовним та більш здатним діячем на світовій арені. Будь-яка держава-член, Верховний представник Союзу з питань закордонних справ і політики безпеки за підтримки Комісії можуть звертатися до Ради із будь-якими питаннями, пов'язаними зі спільною зовнішньою та безпековою політикою, й подавати їй, за необхідності, свої ініціативи або пропозиції.

Європейська служба зовнішньої дії. Мета її полягає в наданні допомоги Високому представникові здійснювати політику, передбачену його мандатом, у розвитку та координуванні зовнішньої політики ЄС, у послідовному та ефективному поширенні європейських цінностей та інтересів в усьому світі.

Європейське Економічне Співтовариство засноване в 1957 р. з метою створення спільного ринку; після 1967 р. цей термін також часто вживався, коли йшлося про спільну діяльність ЄС. Згідно з Угодою про Європейський Союз назву було змінено на Європейське Співтовариство.

Європейське космічне агентство засноване в 1975 році з метою координації космічних досліджень та технологій в мирних цілях.

Європейське співтовариство вугілля і сталі засноване у 1951 р. з метою формування спільного ринку вугілля і сталі. Перша європейська організація, створена за наднаціональним принципом і наділена значними повноваженнями щодо національних урядів та підприємств.

Європейське співтовариство з атомної енергії засноване Римською угодою об'єднання сприяє розвиткові та дослідженням атомної енергетики, створенню спільного ринку ядерного пального, контролю за ядерними виробництвами та розвитку атомних технологій в мирних цілях в рамках єдиних стандартів безпеки, а також з метою широкого комерційного використання атомного палива та енергії.

Європейське управління боротьби з наркотиками створене в 1994 р. з метою сприяння контролю за незаконними операціями з наркотичними речовинами.

Європейське управління відбору персоналу відповідає за підбір персоналу для роботи в установах Європейського Союзу (Європейський парламент, Рада Євросоюзу, Європейська комісія, Європейський суд, Рахункова палата, Економічний і соціальний комітет, Комітету регіонів і Європейський омбудсмен). Кожна установа отримує повний доступ до набору співробітників з резерву кандидатів, відібраних EPSO.

Європейський центральний банк разом з національними центральними банками складають Європейську систему центральних банків (ЄСЦБ). Європейський центральний банк разом з національними центральними банками держав-членів, валютою яких є євро, які становлять Євросистему, провадять монетарну політику Союзу. Європейський центральний банк є суб'єктом права. Лише він може давати дозвіл на емісію євро. Він є незалежним у здійсненні своїх повноважень та в управлінні своїми фінансами. Установи, органи, служби та агенції Союзу та уряди держав-членів поважають цю незалежність.

Європейський Банк Реконструкції та Розвитку. Міжнародний фінансово-кредитний інститут, який надає допомогу країнам від Центральної Європи до Центральної Азії для проведення ринкових

реформ, активного інтегрування економік цих країн у міжнародні господарські зв'язки. Створений в 1991 році.

Європейський економічний простір. Угода 1991 р. між ЄС та Європейською Асоціацією вільної торгівлі про створення об'єднаної зони вільної торгівлі в усіх галузях крім сільського господарства. Нині - це спільний ринок товарів, послуг, капіталів та робочої сили, не обмежений державними кордонами.

Європейський Інвестиційний банк. Створений у 1958 році з метою надання кредитів для спорудження та реконструкції об'єктів, які становлять інтерес для країн ЄС та асоційованих держав. Державна фінансово-кредитна установа Європейського Союзу, що функціонує для фінансування розвитку відсталих європейських регіонів у формі довготермінових кредитів. *Європейський Інвестиційний Фонд.* Ініціатива 1992 р., покликана сприяти заходам боротьби з економічною депресією шляхом фінансування транснаціональних проектів у сфері інфраструктури.

Європейський інспектор захисту даних має забезпечувати право громадян на таємницю приватних даних, якими оперують інституції та установи ЄС. Інспектора з захисту даних та його помічника призначають Європейський Парламент і Рада ЄС на п'ять років з правом подовження мандату.

Європейський Омбудсмен. Уповноважений з прав людини, контролює діяльність адміністративних служб ЄС, розглядає скарги громадян щодо неналежного функціонування певної установи чи органу ЄС. Посада, запроваджена Договором про Європейський Союз. Уповноважений приймати скарги від громадян Союзу, фізичних чи юридичних осіб, резидентів держав-членів на незадовільну діяльність інституцій або установ ЄС. У відповідь на скаргу, або за власною ініціативою, європейський омбудсмен проводить розслідування. Інституції ЄС зобов'язані надавати йому будь-яку інформацію і доступ до відповідних документів. Виявивши факти порушень, він сповіщає установу, про яку йдеться, і надсилає їй свої рекомендації. Установа-адресат має три місяці на те, щоб дати докладну відповідь, після чого омбудсмен направляє остаточний звіт Європейському Парламентові та відповідній установі.

Європейський Парламент. Інституція ЄС, що разом з Радою Європейського Союзу утворює двопалатний законодавчий орган

ЄС, який є одним з найбільш потужних законодавців у світі. Європейський Парламент проводить щорічну сесію. Збирається кожного другого вівторка березня без потреби скликання. Європейський Парламент може збиратися на позачергові сесії на вимогу більшості складу своїх членів або на вимогу Ради ЄС чи Європейської комісії.

Європейський Союз. Союз держав-членів Європейських Спільнот, створений згідно з Договором про Європейський Союз (Маастрихтський Трактат), підписаним в лютому 1992 року і діючим з листопада 1993 р.

Європейський суд аудиторів. Місцезнаходження – Люксембург. Інституція Європейського Союзу, що перевіряє законність і правильність прибутків і видатків Європейського Союзу згідно з бюджетом, а також оцінює управління фінансами. Суд аудиторів заснований 1977 року, включає по одному представнику від кожної держави-члена, яких призначає на шість років Рада ЄС, порадившись з Європейським Парламентом.

Європейський центральний банк. Головний елемент Європейської системи центральних банків, який як юридична особа виконує основні функції, радить національним державам та наддержавним органам щодо господарчої оцінки ухвали законів та інших правових норм Європейського Союзу, а також висловлює свою думку щодо грошової, цінової політики відповідним органам.

Європейські співтовариства. Колективний орган, який виник у 1967 р. внаслідок злиття адміністративного апарату Європейського співтовариства з атомної енергії, Європейського співтовариства вугілля та сталі та Європейського економічного співтовариства.

Євро регіони. Прикордонні території кількох суміжних держав, що регулюються положеннями Мадридської конвенції про прикордонне співробітництво (1980). Мета створення євро регіонів – зміцнення добросусідських стосунків, культурних і господарчих контактів, спільні інвестиції, боротьба з наслідками стихійних лих, охорона історично- культурної спадщини, тощо.

Єдиний Європейський Акт. Внесені зміни і доповнення до основоположних Римських угод, які стосувались спільного ринку, співпраці країн-членів ЄС у сфері зовнішньої політики та інституційної реформи ЄС. Набув чинності 1 липня 1987 р.

Інтеграція. Об'єднання в єдине ціле яких-небудь частин або елементів; об'єднання держав з метою вирішення завдань, які не під силу одній країні, для досягнення спільних цілей; економічна форма інтернаціоналізації господарського життя, яка виникла після Другої світової війни, об'єктивний процес переплетіння національних господарств і проведення узгодженої економічної політики. В результаті інтеграції було створено ряд міжнародних організацій ЄСЕС, ЄС, ЄАСТ, АСЕАН.

Інтеграція економічна. Наближення та взаємопереплетення економік декількох країн з однорідними соціально-економічними системами, націлені на створення єдиного господарського організму.

Інтеграція політична. Сукупність політичних процесів, спрямованих на консолідацію, злиття суспільних, політичних, військових, економічних структур або етносів у рамках однієї держави або кількох держав з метою протидії деструктивним внутрішнім і зовнішнім чинникам.

Закордонна політика ЄС. В грудні 2007 року, Лісабонською угодою була нова пасада «Верховного представника Євросоюзу з питань закордонних справ і політики безпеки». Відповідно до статей 18 і 27 Договору про Європейський Союз, Верховний представник ЄС з питань закордонних справ і політики безпеки: проводить спільну зовнішню політику Євросоюзу і політику безпеки; вносить пропозиції щодо її розвитку; головує в Раді закордонних справ; є одним з віце-президентів Комісії; забезпечує узгодженість Союзу з питань зовнішнього впливу; несе відповідальність в рамках покладених на нього в області зовнішніх зв'язків і координації інших аспектів зовнішньої діяльності Союзу повноважень; представляє Союз з питань, що належать до спільної зовнішньої політики і політики безпеки; веде політичний діалог з третіми особами та країнами від імені Союзу та висловлює позицію Союзу в міжнародних організаціях та на міжнародних конференціях.

Інституційний механізм сучасного ЄС. Європейський парламент – безпосередньо представляє інтереси всіх громадян ЄС і здійснює на європейському рівні законодавчу функцію. Європейська Рада – включає вищих посадових осіб держав-членів, а також самого Європейського Союзу, що забезпечує йому пріори-

тетну роль у виробленні стратегії і загальних політичних орієнтирів для розвитку ЄС. Рада Європейського Союзу (Рада) – також є представницьким органом. Однак на відміну від Європейського парламенту, спільно з яким він здійснює законодавчу функцію, Рада складається з представників кожної держави-члена окремо в особі уповноважених членів національних урядів. Європейська комісія – здійснює в рамках ЄС і в його загальних інтересах різноманітні функції і повноваження, які на рівні держав зазвичай покладаються на уряди та інші органи виконавчої влади. Суд Європейського Союзу є інститутом судової влади ЄС, який розглядає і вирішує різні справи, пов'язані з тлумаченням і застосуванням права ЄС. Європейський центральний банк несе відповідальність за розробку і проведення єдиної грошової політики ЄС, в тому числі за керування єдиною валютою ЄС євро. Рахункова палата – здійснює контроль за належним виконанням бюджету ЄС.

Комітет регіонів. Орган ЄС, що в рамках своєї консультативної роботи висловлює думку з питань, пов'язаних з місцевими і регіональними органами влади в Європі, з питань субсидіарності або багаторівневого управління.

Консенсус. Наявність єдності у поглядах двох чи більше суб'єктів щодо ключових аспектів соціального порядку, що виявляється в єдності дій; метод, форма прийняття колегіальних рішень, що передбачає досягнення згоди.

Копенгагенські критерії. Критерії вступу країн в Європейський союз, які були прийняті в червні 1993 року на засіданні Європейської Ради в Копенгагені та підтвержені в грудні 1995 року на засіданні Європейської Ради в Мадриді. Критерії вимагають, щоб держава-кандидат була правовою, де б дотримувалися демократичні принципи свободи і пошани прав людини. В країні має бути конкурентноздатна ринкова економіка, і повинні визнаватись загальні правила і стандарти ЄС, включаючи прихильність цілям Політичного, Економічного і Валютного союзу країн в європейській інтеграції в галузі політики та економіки, зокрема, створення впродовж 10 років зони вільної торгівлі для промислової продукції. Стабільність інституцій, що гарантують демократію, верховенство права, права людини та повагу і захист меншин (політичний критерій). Наявність діючої ринкової еко-

номіки, а також здатність протистояти конкурентному тиску й ринковим силам у межах ЄС (економічний критерій). Спроможність взяти зобов'язання щодо членства, включаючи відданість цілям політичного, економічного та валютного союзу (правовий критерій).

Лісабонська угода. Угода щодо принципів функціонування Європейського Союзу була підписана 13 грудня 2007 року. Договір набрав чинності 1 грудня 2009 року.

Маастрихтський договір. 7 лютого 1992 року у Маастрихті було підписано Договір про Європейський Союз. Договір набув чинності 1 листопада 1993 року. Рішення про інтенсифікацію перемовин щодо створення Європейського Союзу, було ухвалено на зустрічі голів держав в рамках саміту Європейської ради у Дубліні, який проходив з 25 по 26 червня 1990 р. Договори, які започаткували Європейський Союз, були погоджені у Маастрихті у грудні 1991 р., під час іншої зустрічі глав держав та урядів у межах Європейської ради.

Межі повноважень Євросоюзу. Євросоюз здійснює свої повноваження згідно з принципами субсидіарності та пропорційності. Відповідно до принципу надання повноважень Євросоюз діє в межах повноважень, наданих йому державами-учасниками згідно з Договорами ЄС заради досягнення визначених у них цілей. Повноваження, яких не надано Євросоюзу і згідно з Договорами ЄС, залишаються за державами-учасниками.

Мета ЄС. Створення економічного союзу з найвищим рівнем інтеграції економік держав (спільна зовнішня економічна політика, спільний ринок послуг, матеріальних благ, капіталу і праці, а також спільна валюта) і політичного (спільна зовнішня політика) союзу, а також впровадження спільного громадянства. Відповідно до п.1 ст. 3 Лісабонського договору мета Союзу – підтримувати мир, свої цінності та добробут своїх народів. В той же час у ст. 2 цього договору зазначено, що Союз засновано на цінностях поваги до людської гідності, свободи, демократії, рівності, верховенства права та поваги до прав людини, зокрема осіб, що належать до меншин.

Ніццький договір. Договір було підписано 26 лютого 2001 р. у Ніцці та після належних ратифікаційних процедур, він вступив у

силу 1 лютого 2003 р. Цей договір став наступним кроком у процесі подальшого реформування ЄС. У преамбулі вказано, що його мета є довершення процесу, який почався з Амстердамським договором, а саме інститутів ЄС до вступу нових держав. Він містив статті і декларації, протоколи та інші додатки. Важливим здобутком цього Договору стало розширення сфери застосування голосування кваліфікованою більшістю в Раді ЄС. Загалом предметом одноставного голосування залишилися 70 пунктів, що становило 10 % від усіх статей Договору про заснування ЄС. У Ніщі було прийнято рішення, що після розширення ЄС, усі держави-члени матимуть по одному комісіонеру в Європейській Комісії, кількісний склад якої не перевищуватиме 27 комісарів. У випадку подальшого розширення ЄС Комісія функціонуватиме на основі ротаційної системи. Президент ЄК та її члени повинні були призначатися главами держав та урядів ЄС за процедурою голосування кваліфікованою більшістю голосів. Були також розширені повноваження Голови Комісії: він отримав можливість призначати віце-голів, розподіляти обов'язки між членами Комісії. Також він мав право звільнити комісарів.

Правовий доробок Європейської Спільноти. Це сукупність спільних прав і зобов'язань, обов'язкових до виконання в усіх країнах-членах ЄС. Доробок постійно змінюється і узагальнюється. Він охоплює: зміст, принципи та політичні цілі угод: закони, ухвалені на виконання угод, та рішення Суду ЄС; декларації та резолюції Європейського Союзу; заходи в галузі спільної зовнішньої та безпекової політики; заходи у сфері правосуддя та внутрішніх справ; міжнародні угоди, укладені Спільнотою, а також державами-членами між собою у сфері діяльності Європейського Союзу.

Паризький договір. Договір про заснування Європейської спільноти з вугілля та сталі, перший з чотирьох основоположних договорів Європейського Союзу (разом з Римськими договорами і Договором про Європейський Союз).

«План дій щодо членства». Програма НАТО з метою надання допомоги зацікавленим країнам - партнерам щодо їхньої підготовки до можливого вступу до Альянсу. План дій щодо членства в НАТО. Останній етап на шляху до отримання країною - претендентом

запрошення приєднатися до Альянсу. Країни, які вже виконують ПДЧ - Албанія, Македонія, Хорватія.

Право Європейського Союзу. Правом Європейського союзу є специфічний правопорядок, правова система, що склалася на стику міжнародного права і внутрішньодержавного права держав-членів Європейського Союзу, володіє самостійними джерелами і принципами. Автономність Права Європейського Союзу підтверджена рядом рішень Європейського Суду.

Правові акти Євросоюзу. Є обов'язковим у повному обсязі та повинен прямо застосовуватися в усіх державах-членах. Директива є обов'язковою щодо результату, якого необхідно досягти, для кожної держави-члена, якій її адресовано, проте залишає національним органам влади вибір форми та засобів. Рішення є обов'язковим у повному обсязі. Якщо рішення визначає тих, кому воно адресовано, воно є обов'язковим лише для них. Рекомендації та висновки не є зобов'язальними. Правові акти, ухвалені згідно з законодавчою процедурою, є законодавчими актами. Законодавчі акти, ухвалені згідно зі звичайною законодавчою процедурою, підписуються Головою Європейського Парламенту та Головою Ради ЄС. Законодавчі акти, ухвалені згідно зі спеціальною законодавчою процедурою, підписуються Головою установи (інституції), яка їх ухвалила. Законодавчі акти публікуються в Офіційному віснику Європейського Союзу. Незаконодавчі акти, ухвалені у формі регламентів, директив або рішень, коли такі не зазначають, кому вони адресовані, підписуються Головою (Президентом) інституції ЄС, яка їх ухвалила. Регламенти та директиви, які адресовано усім державам-членам, а також рішення, які не зазначають тих, кому вони адресовані, публікуються в Офіційному віснику Європейського Союзу.

Простір свободи, безпеки та юстиції в ЄС. Концепція ПСБЮ була закріплена в Амстердамському договорі 1999 р. Однією з цілей ЄС визначено «збереження і розвиток Союзу як простору свободи, безпеки та юстиції, в межах якого свобода руху осіб забезпечується разом з відповідними заходами щодо контролю на зовнішніх кордонах, надання притулку, імміграції, попередження злочинності і боротьби з нею». Категорії «свобода», «безпека» та «юстиція» у рамках сфери ПСБЮ. Під категорією «свобода» слід

розуміти відсутність контролю осіб на внутрішніх кордонах та формування спільної політики притулку, імміграції та контролю на зовнішніх кордонах на основі солідарності держав-членів та справедливого ставлення до громадян третіх країн. Поняття «безпека» як одна з категорій ПСБЮ охоплює запобігання та боротьбу зі злочинністю, расизмом та ксенофобією, а також заходи з координування та співпраці органів поліції, правосуддя та інших компетентних органів. Іншими словами, «безпека» як складова ПСБЮ передбачає право жити у правовому середовищі, захищеному ефективними діями державних органів. категорія «юстиція» включає взаємне визнання державами-членами судових рішень у кримінальних та цивільних справах, що дає змогу полегшити доступ до правосуддя та сформувати у рамках Союзу єдиний простір юстиції.

Стадії вступу до ЄС. Аплікаційна – з моменту офіційного подання заяви на вступ; оцінювальна – з моменту прийняття заяви до розгляду до прийняття рішення щодо заяви; переговорна – з моменту відкриття переговорів про вступ державою-кандидаткою до підписання проекту договору про вступ; ратифікаційна – з моменту передачі проекту договору про вступ для висловлення згоди на обов'язковість державами-членами ЄС та державами-кандидатами до набрання договором чинності.

Рада Європейського Союзу. Головний орган ухвалення рішень в Європейському Союзі. До її складу входять по одному міністрові від кожної країни Союзу. Рада ЄС засідає за скликанням Голови за його власною ініціативою або на запит одного з її членів або членів Європейської Комісії.

Римські договори (1957-1992). 23 березня 1957 року у Римі було підписано Договір про створення Європейського економічного співтовариства та Договір про створення Європейського співтовариства з атомної енергетики. Метою ЄЕС визначалося усунення внутрішніх торговельних бар'єрів усередині Співтовариства (створення зони вільної торгівлі), створення митного союзу і, нарешті – створення спільного ринку. Метою Євратому визначалась співпраця країн-членів у використанні ядерної енергії у мирних цілях. Обидва договори набули чинності 1 січня 1958 року і ввійшли в історію під назвою «Римські договори».

Співробітництво Україна – Європейський Союз у сфері свободи, безпеки та юстиції становить спільний інтерес обох сторін. Україна поділяє головні європейські цінності і повинна розвиватися як складова частина європейської цивілізації, зацікавлена у: максимальному наближенні до високих стандартів ЄС у сфері свободи, безпеки та доступу до правосуддя; посиленні практичного співробітництва між національними компетентними органами та агенціями ЄС з метою подолання спільних загроз (зокрема транскордонної злочинності, торгівлі людьми та незаконного обігу наркотиків); виробленні багатосторонніх механізмів співробітництва у цивільно-правовій сфері; підтримці ЄС, у тому числі технічній, щодо посилення інституційної спроможності та реформування системи юстиції нашої держави.

Рейтинг демократизації. Усереднена оцінка ходу виборчого процесу, розвитку громадянського суспільства, незалежності ЗМІ та державного управління. Показники країн визначаються за 7-бальною шкалою, де 1 відповідає «стабільній, усталеній демократії», 3 – «демократії з певними ознаками консолідації», 5 – «автократії, де певні можливості для висловлення опозиційної думки», 7 – «автократії, де немає жодних можливостей для висловлення опозиційної думки».

Спільна зовнішня і безпекова політика. Метою її є зміцнення єдності та незалежності Європи, що повинно сприяти збереженню миру, безпеки, прогресу на цілому континенті та в світі.

Спільний ринок. Митний союз та повне усунення перешкод для переміщення всіх факторів виробництва (товарів, капіталу, послуг і робочої сили) між країнами-учасниками.

Стандартизація. Діяльність компетентних державних та інших органів і організацій, пов'язана з розробленням, схваленням, прийняттям, впровадженням, переглядом, зміною та припиненням дії стандартів.

Суд Європейського Союзу. Офіційна інституція Європейського Союзу, рішення якого не можуть бути оскаржені. Судові допомагають вісім Генеральних адвокатів. Судді та Генеральні адвокати Суду добираються з осіб, чия незалежність є поза сумнівом і які володіють кваліфікацією, необхідною для призначення на найвищі судові посади в їхніх країнах, або які є юристами визнаної

компетентності; вони призначаються за спільною згодою урядів держав-членів строком на шість років. Кількість суддів Суду загальної юрисдикції визначається Статутом Суду Європейського Союзу.

Хартія ЄС про основні права. Хартія складається з 54 статей та семи глав. Документ нормативно закріплює всі категорії прав людини у всіх сферах суспільного життя: громадянські, політичні, соціальні, економічні та культурні. Так серед цих прав, можна привести зокрема такі: право на особисту недоторканість, свобода від рабства та примусового стану, право на повагу приватного та сімейного життя, право на захист особистих даних, право на шлюб та право створювати родину, право на свободу висловлення думки та свободу інформації, право на свободу зібрання та асоціацій, право на освіту, право на свободу підприємницької діяльності, право власності.

Холодна війна. Особлива система міжнародних відносин після Другої світової війни (друга половина 40-х - початок 90-х років ХХ ст.), що характеризувалася глобальним ідеологічним, політичним, військовим, науково-технічним, економічним та культурним протистоянням США і СРСР та очолюваних ними військово-політичних блоків – Північноатлантичного альянсу (НАТО) та Організації Варшавського договору (ОВД), яке поєднувалося з гонкою озброєнь, високим ступенем загрози нової світової війни.

Чотири свободи. Зняття всяких обмежень на пересування в межах ЄС товарів, послуг, капіталу та робочої сили.

Члени Рахункової палати ЄС призначаються строком на шість років. Рада ЄС після проведення консультацій з Європейським Парламентом ухвалює особовий склад членів, сформований згідно з пропозиціями кожної держави-члена.

TACIS (TACIS). Програма технічної допомоги – фінансування грантів для передачі «ноу-хау» з метою підтримки процесу' переходу до ринкової економіки та розвитку демократичного суспільства.

TEMPUS/TACIS. Програма обміну студентами університетів Європи сприяє розвитку систем вищої освіти шляхом максимально збалансованого співробітництва із партнерами із країн ЄС.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Глосарій термінів Європейського Союзу. URL: <http://europa.dovidka.com.ua/a.html>
2. Грицяк І. А. Європейська інтеграція: опорний конспект дистанційного курсу навчальної дисципліни : навч. посіб. / І. А. Грицяк, Г. М. Немиря, О. М. Палій. К.: Центр навч. л-ри, 2004. 44 с.
3. Дайнен Д. Дедалі міцніший союз. Курс європейської інтеграції : пер. з англ. / Д. Дайнен. К. : К.І.С., 2006. 696 с.
4. Європейська інтеграція [Текст] навч. посібник /за ред. М. І. Макаренка, Л. І. Хоменка. К.: «Центр учбової літератури», 2018. 344 с.
5. Європейська інтеграція та міжнародна співпраця : посібник / авт. кол. : В. А. Мандрагеля, Ю. В. Мельник, О. І. Пошедін та ін.; за заг. ред. В. А. Мандрагелі, Л. А. Шереметьєвої. Київ : НАДУ, 2016. 288 с.
6. Європейська інтеграція: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів та слухачів магістерської підготовки за напрямом «Державне управління» / Кол. авт.; за заг. ред. проф. І. А. Грицяка та Д. І. Дзвінчука. Івано-Франківськ: Місто НВ, 2013. 464 с.
7. Європейська регіональна політика: підручник. За ред. Крисоватого А. Є. та Ліщинського І. Тернопіль: ВПЦ «Економічна думка ЗУНУ», 2020. 236 с.
8. Європейське право: право Європейського союзу : підручник : у трьох кн. / за заг. ред. В. І. Муравйова. К. : Ін Юре, 2015. Кн. третя : Право зовнішніх зносин Європейського союзу / В. І. Муравйов, М. М. Микієвич, І. Г. Білас та ін. К.: Ін Юре, 2015. 408 с.
9. Європейський Союз : словник-довідник / ред.-упоряд. М. Марченко. Вид. 3-тє, оновл. К. : К.І.С., 2006. 138 с.
10. Європейський Союз і Україна: особливості взаємовідносин на сучасному етапі / НАПрН України, НДІ держ. буд-ва та місц. самоврядування. Х. : Оберіг, 2012. Вип 1. 76 с.
11. Європейський Союз: інституційно-правові основи та функціонування: навч.-метод. посіб. / І. А. Грицяк, О. Ю. Оржель,

М. Є. Чулаєвська та ін. ; за заг. ред. І. А. Грицяка. К.: НАДУ, 2009. 188 с.

12. Європейський Союз: інституційно-правові основи та функціонування : навч.-метод. посіб. / І. А. Грицяк, О. Ю. Оржель, М. Є. Чулаєвська та ін. ; за заг. ред. І. А. Грицяка. К. : НАДУ, 2009. 188 с.

13. Кордон М. В. Європейська та євроатлантична інтеграція України. Навчальний посібник. К.: Центр учбової літератури, 2017. 172 с.

14. Мальська М. П. Основи європейської інтеграції : підручник / М. П. Мальська, Н. В. Антонюк ; Львівський нац. ун-т ім. І. Франка. К.: «Центр учбової літератури», 2015. 320 с.

15. Наволокова Н. П. Енциклопедія педагогічних технологій та інновацій / Н. П. Наволокова. Харків : Основа, 2009. 176 с.

16. Право Європейського Союзу : навч. посіб. / В. М. Бесчасний, В. П. Філонов, О. В. Філонов, В. М. Субботін та ін. ; за ред. В. М. Бесчасного. 2-ге вид., стер. К.: Знання, 2011. 366 с.

17. Право Європейського Союзу : навч. посіб. / За заг ред. Р. А. Петрова. 3-тє видання, змінене і доповнене. К.: Істина, 2010. 376 с.

Право Європейського Союзу : підр. / за ред. В. І. Муравйова. К.: Юрінком Інтер, 2011. 704 с.

18. Регіональна політика Європейського Союзу [Електронний ресурс] : підручник / [за ред. Віктора Чужикова]. К.: КНЕУ, 2016. 495 с.

19. Решота В. В. Європейський Союз: історичні, правові та інституційні основи: навч. посіб. / В. В. Решота; Львів. регіон. ін-т держ. упр. Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. Л.: ЛРІДУ НАДУ, 2012. 170 с.

Навчальне видання

Палінчак М. М., Бокоч В. М.,
Панов А. В., Копча В. В., Дір І. Ю.,
Лешанич М. М., Бак Р. Е.

ПОЛІТИЧНА СИСТЕМА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ
(для студентів денної та заочної форм навчання
освітнього ступеня магістра спеціальності 292
Міжнародні економічні відносини)

Підписано до друку 28.01 2022 р. Формат 64х90/16.
Папір офс. Друк цифр. Гарнітура Times New Roman.
Умовн. друк. арк. 5,35. Наклад 50 прим.
Замовлення №.....

Видано та віддруковано в ТОВ «Поліграфцентр «Ліра»:
88000, м. Ужгород, вул. Митрака, 25
www.lira-print.com

Свідоцтво про внесення до державного реєстру видавництв,
виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції
Серія ЗТ №24 від 7 листопада 2005р.